

**ERGENLERİN İSTİSMARA MARUZ KALMA DURUMLARI İLE
SOSYAL BECERİ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

Sevil Merve Başer

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

EYLÜL, 2020

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren bir (1) yıl sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Sevil Merve
Soyadı : Başer
Bölümü : Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
İmza :
Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Ergenlerin İstismara Maruz Kalma Durumları ile Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi
İngilizce Adı : Investigation of Adolescents' Exposure to Abuse and Social Skill Levels

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Sevil Merve Başer

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Sevil Merve Başer tarafından hazırlanan “Ergenlerin İstismara Maruz Kalma Durumları ile Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Yasemin AYDOĞAN,

(Temel Eğitim Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

.....

Başkan: Prof. Dr. Gülümser GÜLTEKİN AKDUMAN

(Temel Eğitim Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

.....

Üye: Doç. Dr. Fatma ELİBOL

(Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Sağlık Bilimleri Üniversitesi)

.....

Tez Savunma Tarihi: 02/09/2020

Bu tezin Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

.....

*Hayatıma iyi ki girmiş iki melek;
Emir ve Ela'ya*

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde, değerli bilgilerini ve zamanını ayıran, bana her zaman destek olup beni yüreklendiren danışmanım kıymetli Hocam Sayın Prof. Dr. Yasemin AYDOĞAN, bilgileriyle yol gösteren ve desteğini esirgemeyen değerli Hocam Prof. Dr. Figen ŞAHİN DAĞLI ve yüksek lisans derslerini aldığım tüm hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca tez aşamasında beni cesaretlendiren ve desteğini esirgemeyen sevgili annem Ayten Baş, babam Halil Baş, ablam Seval Yeşim Baş, kardeşim Ebru Yolcu, kuzenim Miray Coşar, eşim Hüseyin Onur Başer ve çocuklarım Emir ve Ela' ya en içten teşekkürlerimi sunarım.

ERGENLERİN İSTİSMARA MARUZ KALMA DURUMLARI İLE SOSYAL BECERİ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Sevil Merve Başer

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eylül 2020

ÖZ

Çocukluk ve ergenlik döneminde yaşanan olumsuz deneyimler sosyal açıdan bireyin tüm yaşamını etkilemektedir. Olumsuz deneyimlerden biri olan çocuk istismarının; fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal gibi boyutları bulunmaktadır. Literatürde istismar ile sosyal becerilerin incelendiği yeterli sayıda çalışma bulunmadığı tespit edilmiştir. Ergenlerin istismara maruz kalma durumları ile sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Çalışma grubunu Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesindeki Konya İl Müdürlüğüne bağlı yatılı kuruluşlarda korunma ve bakım altında bulunan 14-18 yaş grubu 170 ergen oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında ergenlerin istismara ilişkin durumlarını ve sosyal becerilerini değerlendirmek için Sosyo-Demografik Bilgi Formu, İstismar Anket Formu ile Aydoğan ve Özyürek (2016) tarafından geliştirilen Sosyal Beceri Envanteri (SOBE) kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde ilişkisiz örneklem için t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Ki-Kare Testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; fiziksel, cinsel, duygusal istismara maruz kalma durumunun ergenlerin toplam sosyal beceri puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı, ergenlerin cinsel istismar öyküleri ile sosyal beceri alt boyutlarından tanışma becerileri arasında, aynı şekilde ihmal öyküleri ile konuşma becerileri, nezaket becerileri, işbirliği becerileri ve toplam sosyal beceri puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu, ergenlerin

tanışma ve dinleme becerileri puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, ergenlerin şu anda okula devam etme durumları ile tanışma becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu, fiziksel, duygusal istismar ve ihmalin çoğunlukla aile içinde yaşandığı, ergenlerin cinsel istismar öykülerinde yaş değişkeninin etkili bir faktör olduğu, psikiyatrik destek almayan ergenlerin sosyal beceri alt boyutlarından tanışma becerilerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek puanlar elde ettikleri ve ergenlerin kuruluştaki kalma sürelerinin sosyal beceri düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Çocuk İhmali ve İstismarı, Ergen, Sosyal Beceriler
Sayfa Adedi : 84
Danışman : Prof. Dr. Yasemin AYDOĞAN

INVESTIGATION OF ADOLESCENTS' EXPOSURE TO ABUSE AND SOCIAL SKILL LEVELS

(Master Thesis)

Sevil Merve Başer

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

September 2020

ABSTRACT

Negative experiences in childhood and adolescence affect the entire life of the individual socially. Child abuse which is one of the negative experiences, has dimensions such as; physical abuse, sexual abuse, emotional abuse and neglect. It has been determined that there are not enough studies in literature examining social skills related to abuse. The descriptive survey model was used in the study, which was conducted to examine adolescents' exposure to abuse and their social skills. The working group consists of 170 adolescents aged 14-18 who are under protection and care in boarding institutions affiliated to Konya Provincial Directorate under the Ministry of Family, Labor and Social Services. Socio-Demographic Information Form, Abuse Questionnaire Form and Social Skills Inventory (SSI) developed by Aydoğan and Özyürek (2016) were used within the scope of the study to assess adolescents' situations regarding abuse and their social skills. In the analysis of the research data, t-test, one-way analysis of variance (ANOVA) and Chi-Square Test were used for unrelated samples. According to the results of the study, it was determined that; exposure to physical, sexual and emotional abuse did not make a statistically significant difference in the total social skill scores of adolescents, there was a statistically significant difference between the sexual abuse stories of adolescents and their acquaintance skills which was one of the sub-dimensions of social skills, as well as the negligence stories and their speaking skills, courtesy skills, cooperation skills and total

social skill scores, adolescents' acquaintance and listening skills scores differed significantly according to gender, there was a statistically significant difference between adolescents' current school attendance and their acquaintance skills, physical and emotional abuse and neglect were mostly experienced within the family, the age variable was an effective factor in the sexual abuse stories of adolescents, the adolescents who did not receive psychiatric support had statistically significantly higher scores in acquaintance skills which was one of the sub-dimensions of social skills and adolescents' duration of stay in the institution did not make a statistically significant difference in their social skill levels.

Key Words : Child Abuse and Neglet, Adolescent, Social Skills

Page Number : 84

Supervisor : Prof. Dr. Yasemin AYDOĞAN

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xv
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı	4
Araştırmanın Önemi.....	4
Sınırlılıklar.....	5
Varsayımlar	5
Tanımlar	5
BÖLÜM II.....	7
KURAMSAL ÇERÇEVE	7

Çocuk İhmali ve İstismarı	7
Çocuk İhmali ve İstismarının Çeşitleri	8
İhmal.....	9
Fiziksel İstismar.....	10
Cinsel İstismar	11
Duygusal İstismar.....	12
Ekonomik İstismar	13
Çocuk İhmali ve İstismarının Nedenleri.....	14
Çocuk İhmali ve İstismarının Çocuk Üzerindeki Etkileri	15
Uluslararası Hukukta Çocuk Hakları.....	16
Sosyal Beceriler	17
Sosyal Becerilerin Öğrenimi ile İlgili Kuramlar	18
Sosyal Beceri Eğitimi	20
Sosyal Becerileri Etkileyen Faktörler.....	21
Çocuklarda Sosyal Becerilerin Desteklenmesi	23
BÖLÜM III	25
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	25
İstismar İle İlgili Araştırmalar	25
Sosyal Beceriler İle İlgili Araştırmalar	31
BÖLÜM IV.....	35
YÖNTEM	35
Araştırmanın Modeli	35
Araştırmanın Çalışma Grubu	35
Veri Toplama Araçları	39
Sosyo-Demografik Bilgi Formu.....	39
İstismar Anket Formu	39

Sosyal Beceri Envanteri (SOBE).....	39
Veri Toplama Araçlarının Uygulanması	40
Verilerin Analizi.....	41
BÖLÜM V	42
BULGULAR VE TARTIŞMA	42
BÖLÜM VI.....	59
SONUÇ VE ÖNERİLER	59
KAYNAKLAR.....	62
EKLER	72
EK 1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu.....	73
EK 2. İstismar Anket Formu.....	75
EK 3. Sosyal Beceri Envanteri (SOBE).....	77
EK 4. Sosyal Beceri Envanteri (SOBE) İzin Formu	80
EK 5. ICAST-C İzin Maili	81
EK 6. ICAST-C İzin Dilekçesi.....	82
EK 7. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Araştırma Onayı.....	83
ÖZGEÇMİŞ	84

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Ergenlere Ait Sosyo-Demografik Özellikler	36
Tablo 2 Ergenlerin Anne ve Babalarına Ait Sosyo-Demografik Özellikler.....	38
Tablo 3 Sosyal Beceri Envanteri (SOBE) Alt Boyutları ve Madde Numaralarına İlişkin Bilgiler	40
Tablo 4 Ergenlerin Sosyal Beceri Puanlarının Fiziksel İstismara Maruz Kalma Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları.....	42
Tablo 5 Ergenlerin Sosyal Beceri Puanlarının Cinsel İstismara Maruz Kalma Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları.....	44
Tablo 6 Ergenlerin Sosyal Beceri Puanlarının Duygusal İstismara Maruz Kalma Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları.....	45
Tablo 7 Ergenlerin Sosyal Beceri Puanlarının İhmale Maruz Kalma Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları	47
Tablo 8 Ergenlerin Sosyal Beceri Puanlarının Yaş'a Göre ANOVA Sonuçları	49
Tablo 9 Ergenlerin Sosyal Beceri Puanlarının Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları.....	50
Tablo 10 Ergenlerin Sosyal Beceri Puanlarının Okula Devam Etme Durumuna Göre ANOVA Sonuçları.....	52
Tablo 11 Ergenlerin Yaşlarına Göre Cinsel İstismara Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Kay-Kare Testi Sonuçları	54
Tablo 12 Ergenlerin Sosyal Beceri Puanlarının Psikiyatrik Destek Alma Durumlarına Göre t-Testi Sonuçları	55
Tablo 13 Ergenlerin Sosyal Beceri Puanlarının Kuruluş Bakımında Kalma Süresine Göre ANOVA Sonuçları	57

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 İstismar türünün aile içinde ve aile dışında yaşanma durumu 53

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

ÇKK	Çocuk Koruma Kanunu
ISPCAN	Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği
SOBE	Sosyal Beceri Envanteri
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Giriş bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, sınırlılıklar, varsayımlar ve tanımlar bulunmaktadır.

Problem Durumu

İnsan yaşamında her dönemi kendine özgü farklı özellikler barındıran evreler yer almaktadır. Bebeklik dönemi olarak adlandırılan 0-2 yaşta güven temeline dayalı olarak bağıllık geliştiren bebeklerde, özellikle ikinci yılın sonunda çevresindeki nesneler sosyal iletişim aracı haline dönüşür (Yavuzer, 2007, s. 82). Erken çocukluk dönemi olarak adlandırılan 2-6 yaş aralığında ise çocuğun kendini ifade etmeye başlamasıyla birlikte sosyal ilişkileri hız kazanır ve uyumlu bir yaşam sürebilmesi için gerekli olan temel beceriler oluşmaya başlar (Karaca, 2011). Son çocukluk evresi olan 7-11 yaş grubundaki çocukların ilköğretime başlamasıyla birlikte artık sosyal çevrelerini çoğunlukla okul ve arkadaşları oluşturur. Bu evrede çocukların evde iletişim sorunlarıyla ilgili pratik yapması okulda arkadaşlarıyla karşılaşacağı problemlerle baş etmesini kolaylaştırarak sosyal etkinliklere katılımı teşvik eder ve sosyal ağlar geliştirebilmesini güçlendirir (Sacks & Wolffe, 2000, s. 9; Wolffe, Sacks & Thomas, 2000, s. 23).

Çocuklukla erişkinlik arasında 12 yaştan 21 yaşına kadar uzanan dönem ise ergenlik ya da gençlik evresi olarak nitelendirilir. Batı dillerinde bu evre “büyüme” anlamına gelen “adolescence” sözcüğü ile tanımlanır. Bu dönemde ergenlerde bedensel, fizyolojik, hormonal ve ruhsal değişiklikler meydana gelir ve hızlı bir büyüme ve olgunlaşma

gerçekleşir (Bayhan & Artan, 2005, s. 284; Yörükoğlu, 2008, s. 39). Ergenlik ile ilgili birçok çalışması bulunan Stanley Hall, bu dönemde çocuğun tamamıyla yeni bir kişiliğe büründüğünü ve hızlı bir değişim süreci yaşadığını ileri sürer. Bu nedenle Stanley Hall ergenlik dönemini fırtına ve gerginlik evresi olarak nitelendirir (Stanley Hall'dan aktaran Bayhan & Artan, 2005, s. 284; Stanley Hall'dan aktaran Yavuzer, 2007, s. 268).

Ergenin bu süreci sağlıklı bir şekilde geçirebilmesi için aile ve çocuk arasındaki etkili iletişim büyük önem taşır. Aile içinde yaşanan olumsuz deneyimler uzun süreçte çocuğun tüm gelişim alanları üzerinde yıkıcı etkiler bırakabilir (Kourmoussi, Salagianni, Merakou, Tzavara & Koutras, 2017; Sofuoğlu vd., 2014).

Olumsuz deneyimlerden biri olan şiddet, aile içinde yaşanabileceği gibi toplumsal çevredeki kişiler tarafından da uygulanabilir. Geniş çerçevede bir kişinin kendini ifade etmesine engel olunması anlamına gelen şiddet, güç veya baskı uygulayarak kişinin yaralanmasına, ölmesine veya psikolojik olarak zarar görmesine neden olan, isteği dışında fiili olarak kasıtlı yapılan eylemlerdir (Akpolat & İnci, 2012, s. 867; Polat, 2001, s. 3; World Health Organization [WHO], 2012, s. 4). Çocuğa yönelik şiddet veya çocuk istismarı ise 18 yaşın altındaki çocuğun bakımını üstlenen kişi veya herhangi biri tarafından uygulanan, çocuğun gelişimini her yönden zedeleyici şekilde fiziksel, gelişimsel ve psikososyal bakımdan iyi olma durumunu olumsuz yönde etkileyen davranış ve tutumlardır (Polat, 2001, s. 85; Yavuzer, 2009, s. 57).

Kişiyi her yaşta olumsuz yönde etkileyebilen istismar olgusu, özellikle erken çocukluk ve ergenlik döneminde daha kalıcı hasarlara yol açmaktadır. İstismara maruz kalan çocuklarda ve ergenlerde; depresyon, özkıym, öfke kontrol zayıflığı, yeme ve uyku bozuklukları, akademik sorunlar ve sosyal problemler gibi davranışsal sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Heger, Emans & Muram, 2000; s.4; Yiğit & Erden, 2015). Yapılan araştırmalar, geniş kapsamlı ve ciddi bir sosyal problem olan çocuk istismarının, insan ilişkisinde saldırgan ve değişken tutumların sergilendiği bir olgu olduğunu göstermektedir (Ford, 2006, s. 151; Johnson, 2008, s. 1). Yapılan bazı çalışmalarda; özellikle erken yıllarda ortaya çıkan davranış problemlerinin ergenlik dönemi süresince daha etkili olduğu ve çocukların kişilik gelişiminin olduğu bu dönemde yaşanan istismarın da tüm genetik hastalıkların toplamından daha çok insanın yaşamına zarar verdiği vurgulanmaktadır (Ayan, 2007; Kourmoussi vd., 2017). Bu zararlardan biri de çocuğun sosyal beceriler yönünden olumsuz etkilenmesidir. Sosyal beceri düzeyi yüksek olan bireyin günlük

yaşamın gerekliliklerini yerine getirebildiği, sorumluluk gerektiren durumlarda başa çıkma davranışlarını gösterebildiği varsayılmaktadır (Akfırat, 2006). Bu nedenle istismara maruz kalan çocukların sosyal becerilerinin desteklenmesi bağımsız bir birey olabilmesi için büyük önem taşımaktadır.

Çocuklar için sevgi ve korunmayı ifade eden aile içindeki sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkileri, çocuğu sosyal-duygusal olarak besleyerek bu becerilerin gelişimini sağlar (Delahooke, 2017, s. 21). Çocukların aile dışında gelişiminin desteklendiği okullar, çocuklardaki psiko-sosyal gelişim açısından önemli olan sosyal ve duygusal becerileri artırmak için en uygun ortamdır (Kourmoussi vd., 2017). Bu sayede kendi yaşlılarıyla sosyal bir grup olarak etkileşim içinde olan çocuğun problemleri başarılı bir şekilde çözümlemesi hayata uyumunu olumlu olarak etkiler (Akkök, 1999, s. 19; Yıldırım, Hacıhasanoğlu, Karakurt & Türkleş, 2011).

Çocuğun ergenlik dönemindeki arkadaşlık ilişkilerinin negatif yönlerinden ziyade pozitif getirilerine odaklanması sosyal becerilerin gelişimi açısından önemlidir (Matson, 2009, s. 1). Bu nedenle istismar olgusu sonucu olumsuz yönde etkilenen sosyal becerileri desteklemek için çocuğu olumlu akran ilişkilerine teşvik etmek etkili bir yöntemdir.

Tosuntaş-Karakuş (2006) yaptığı çalışmada, ergenler tarafından algılanan duygusal istismar ile sosyal beceri düzeylerini etkileyen olumlu ve olumsuz sosyal davranışların birbiri ile ilişkili olduğu sonucunu vurgulamıştır. Bozgün (2017) ise çalışmasında öğretmen adaylarının çocukluk dönemindeki istismar yaşantıları ile sosyal beceri düzeylerini bazı değişkenler açısından incelemiştir. Çalışma sonucunda çocukluk çağındaki istismar yaşantıları ile cinsiyet, sınıf, ailenin geliri, kardeş sayısı, doğum sırası ve anne ile babanın eğitim durumu değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu; cinsiyet, bölüm, sınıf, aile geliri ve anne-baba birlikteliği değişkenlerinin sosyal becerileri etkilediği, ayrıca sosyal beceriler ile çocukluk çağı istismar yaşantıları arasında ise negatif yönde anlamlı olmayan bir ilişkinin olduğu vurgulanmıştır.

Alanyazın taramasında istismar ile sosyal becerilerin incelendiği yeterli sayıda çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir. Sosyal beceri düzeyinin yaşam kalitesi için önemli bir etken olduğu ve istismar durumunun ise sosyal beceri düzeyini etkileyebilen bir olgu olduğu göz önüne alındığında konuya ilişkin araştırmaların artırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle çalışmada ergenlerin istismara maruz kalma durumları ile sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmada, ergenlerin istismara maruz kalma durumları ile sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Alt Amaçlar:

- İstismara ilişkin değişkenler sosyal beceriler üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmakta mıdır?
- Ergen ve anne/babasına ait sosyo-demografik özellikler sosyal beceriler üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmakta mıdır?

Araştırmanın Önemi

Çocukların topluma uyumlu ve çevresi ile iyi ilişkiler kurabilen bireyler olabilmeleri için doğumdan itibaren sosyal ve duygusal yönden desteklenmeleri gerekir. Çatışma dönemi olarak da adlandırılan ergenlik döneminde çocukların sosyal beceri yönünden gelişmelerini sağlamak etkili iletişim kurabilmeleri açısından önemlidir. İstismar olgularında ise iletişim becerileri olumsuz etkilenir. Bu nedenle benzer durumda olan çocukların sosyal becerilerinin desteklenmesi bu olumsuz deneyimi yaşamamış çocuklara kıyasla daha büyük önem taşır.

Çocukluk dönemlerinin herhangi birinde istismara maruz kalan ergenlerin sosyal beceri düzeylerini belirlemek, bu alanda verilecek olan destek ve eğitimin gerekliliğinin anlaşılması açısından önemlidir. Yapılan araştırmalar sosyal beceri eğitimi ile birtakım sosyal becerilerin arttığını ortaya koymuştur. Keçialan (2013) çalışmasında sosyal beceri eğitimi ile ergenlerin iletişim becerilerinin arttığını vurgulamıştır. Parmaksız (2017) ise yaptığı araştırmada sosyal beceri eğitimi ile ortaokul öğrencilerinin utangaçlık düzeylerinde azalma olduğu sonucuna varmıştır. Bu çalışmalar doğrultusunda, istismara maruz kalan çocuklarda ve ergenlerde sosyal becerilerin çeşitli eğitim programları ile geliştirilebileceğini söylemek mümkündür.

İstismara maruz kalan ergenlerde sosyal beceriler ile ilgili literatürde farklı çalışmalar (Ayan, 2007; Aydoğan, 2010; Bilgin, 2015; Frampton, Poole, Dopson & Pusch, 2018;

Gültekin-Akduman, 2010; Koşay, 2013; Keçe, 2018; Şimşek & Cenkseven-Önder, 2011; Tosuntaş-Karakuş, 2006; Vandermeden, 2019) olmakla birlikte, istismara ilişkin değişkenler ile sosyal becerilerin ilişkisinin incelendiği yeterli sayıda araştırma olmadığı belirlenmiştir. Bu doğrultuda bu çalışma;

- İstismar olgularında sosyal becerilerin önemine ve bu konuda eğitim programları düzenlenmesinin gerekliliğine dikkat çekmesi,
- Özellikle ergenlik dönemine ihmal, istismar ve sosyal beceri konularında eğitim programlarının hazırlanması ve geliştirilmesine katkı sunması,
- Bu konuda yapılacak olan araştırmalar için temel oluşturması açısından önem taşımaktadır.

Sınırlılıklar

- Araştırmanın çalışma grubu, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesindeki Konya İl Müdürlüğüne bağlı yatılı kurumlarda kalmakta olan 14-18 yaş arası ergenler ile sınırlı tutulmuştur. Ergenlerin büyük çoğunluğunun okula gitmesi nedeniyle veriler akşam etüt saatlerinde toplanmıştır.

Varsayımlar

- İstismara ilişkin bilgiler elde edilirken çocuğun dosya bilgisinin güvenilir olduğu ve kuruluştaki görevli meslek elemanının ergeni tanıyarak doğru cevaplar verdiği varsayılmaktadır.
- Veri toplama araçlarına verilen yanıtların doğru ve samimi olduğu varsayılmıştır.

Tanımlar

Çocuk ihmali ve istismarı: Çocuğun sağlığı ile tüm gelişimini olumsuz yönde etkileyen, bir yetişkin, ülke ya da toplum tarafından bilerek ya da bilmeden yapılan davranışlardır (WHO, 2012, s.80).

Sosyal beceriler: İlişkiyi başlatma ve sürdürme, grupla bir işi yürütme, duygulara yönelik beceriler, saldırgan davranışlar ile başa çıkma, stres durumuyla başa çıkma ve plan yapma ve problem çözme kapsayan becerilerdir (Akkök, 1996, s.2-3).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çocuk istismarı ve sosyal beceriler ile ilgili alan literatüründe yer alan kuramsal bilgiler bulunmaktadır.

Çocuk İhmali ve İstismarı

Çocuk ihmali ve istismarının literatürde farklı tanımları olmakla birlikte Dünya Sağlık Örgütüne göre; çocuğun sağlığı ile tüm gelişimini olumsuz yönde etkileyen, bir yetişkin, ülke ya da toplum tarafından bilerek ya da bilmeden yapılan davranışlardır (WHO, 2012, s.80). Bir başka tanıma göre çocuk ihmali ve istismarı, çocuğun zarar görmesi ile sonuçlanabilecek, bir erişkin tarafından uygulanan davranış, tutum ya da ilgi eksikliğidir (Polat, 2007, s. 37).

Son yıllarda Türkiye’de de giderek yaygınlaşan çocuk ihmali ve istismarı konusunda ulusal ve uluslararası yapılmış birçok araştırma bulunmaktadır. Bu çalışmalar çocuk istismarının türlerine göre fikirler vermekte ve sonucuna göre devlet tarafından gerekli önlemlerin alınmasını sağlamaktadır.

Çocuk ihmali ve istismarı; ihmal, fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik istismar olmak üzere beş başlık altında incelenmektedir. Çocuk istismarı türlerinden fiziksel ve cinsel istismarın ülkemizde giderek yaygınlaştığı görülmektedir. Yapılan bir çalışmada, örneklem grubundaki çocukların %4 ile %30 arasında cinsel istismara uğradığı, cinsel istismara maruz kalan çocukların ise %70’inin 10 yaşın altında olduğu sonucuna ulaşılmıştır (TBMM Araştırma Raporu, 2010, s. 9, 13).

Başka bir araştırmada ise; Akpolat ve İnci (2012), Erzurum ilinde 6-18 yaş grubundaki çocukların şiddete uğrama durumlarını incelemişler ve en çok 14-17 yaşındaki ergenlerin şiddete uğradıklarını belirlemişlerdir.

TBMM bünyesinde kurulan Çocuklarda ve Gençlerde Artan Şiddet Eğilimi ile Okullarda Meydana Gelen Olayları Araştırma Komisyonu tarafından 2007 yılında Türkiye’de orta öğrenim görmekte olan 13-18 yaş grubu 26.009 çocuğun karşılaştığı şiddetin incelendiği çalışmada, öğrencilerin son üç ay içinde fiziksel, sözel, duygusal ve cinsel şiddetle karşılaşma durumları değerlendirilmiştir. Bu araştırmada öğrencilerin %22’si fiziksel, %53’ü sözel, % 36’sı duygusal ve %15,8’i cinsel şiddetle karşılaştığını ifade etmişlerdir (TBMM Araştırma Raporu, 2010, s. 398).

Cankur vd. (2012) yaptıkları çalışmada 6. ve 8. sınıf öğrencilerine Uluslararası Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme Topluluğu (International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect-ISPCAN) tarafından geliştirilen bir anketi uygulamışlar ve sonuçta 440 çocuktan %68’inin duygusal istismara, %37’sinin fiziksel istismara, %26’sının ihmale maruz kaldığını belirtmişlerdir.

Yılmaz vd.’nin İzmir’de alt-orta sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda öğrenim gören 12-17 yaş grubundaki 1607 öğrenciyi kapsayan araştırmasında, fiziksel istismar sıklığı %48, cinsel istismar sıklığı %8, duygusal istismar sıklığı %60 ve ihmal sıklığı %17 olarak belirlenmiştir (Yılmaz vd.’den aktaran TBMM Araştırma Raporu, 2010, s. 398).

Oral vd. (2001) Türkiye’de çocuk istismarı vakalarını araştırdıkları çalışmalarında, 1996-1997 yıllarında İzmir ilindeki hastanelerin sosyal servislerine yönlendirilen 50 istismar olgusunu incelemişlerdir. Araştırma bulgularına göre; yaşları 6-9 arasında olan çocuklardan 30’unun fiziksel, 13’ünün cinsel, 9’unun duygusal istismara, 20’sinin ise ihmale maruz kaldığı saptanmıştır.

Çocuk İhmali ve İstismarının Çeşitleri

Çocuk ihmali ve istismarı; ihmal, fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik istismar olmak üzere beş başlık altında incelenmektedir.

İhmal

İhmal, çocuğun bakımı ile yükümlü olan bireylerin, yeterli imkâna sahip oldukları halde, çocuğu fiziksel veya duygusal açıdan ihmal ederek, beslenme, güvenlik, sağlık, duygusal ve eğitim açısından sorumluluğunu yerine getirmemesidir (Polat, 2001, s. 97; TBMM Araştırma Raporu, 2010, s. 90). Bir diğer tanıma göre ise ihmal, çocuğun yaşına göre gerekli gözetimi sağlayamama, kasti olarak veya bilgi ve tecrübe eksikliği gibi nedenlerle fiziksel, mental ve duygusal olarak iyilik hallerini destekleyememe durumudur (Bee & Boyd, 2009, s. 244; Kaynak, 2012, s. 40). İhmal genel anlamıyla, ailenin, resmi kurumların veya devletin çocuğa karşı en temel yükümlülüklerini yerine getirememesi olarak tanımlanır (Vatandaş, 2003, s. 41).

Toplumun çocuk ihmali ile ilgili bilgi düzeyi ve duyarlılığı, fiziksel ve cinsel istismara kıyasla daha az olduğundan ihmale uğrayan çocukların tespitinde zorluklar yaşanmaktadır (TBMM Araştırma Raporu, 2010, s. 391). İhmal olgularının belirlenmesinde güçlükler olmasının yanı sıra istismar ve ihmal birbiri ile karıştırılan kavramlardır. İstismarın aktif, ihmalin ise pasif bir olgu olması ikisi arasındaki en temel fark olarak nitelendirilebilir (Polat, 2001, s. 97).

Çocuğun beslenme ihtiyacının karşılanmaması sonucu kilo kaybı yaşamasına neden olunması, araç içinde emniyet kemeri takılmaması, çocuğun evde ya da sokakta tek başına bırakılması, sağlık sorunlarının tedavisi için tıbbi desteğin sağlanmaması, eğitim kurumlarına gönderilmemesi gibi davranışlar da ihmal kapsamındadır (TBMM Araştırma Raporu, 2010, s. 391). Düşük kilolu olma hali, zeka kapasitesinin gelişmemesi sonucu normal zekada olan bir çocuğun yaşından daha geride bilişsel beceriler göstermesi, kazalar sonucu fiziksel yaralanmaların yaşanması, eğitimden yoksun bırakılması sonucu akademik olarak yaşıtlarından geride kalması ihmal edilen bir çocukta meydana gelebilecek olan birtakım gelişimsel problemlerdir. Bu problemleri saptamak için sağlık ve eğitim çalışanlarının iyi bir gözlemci olarak, ihmalden şüphelenmeleri durumunda gerekli birimlere bilgi vermeleri ile alınacak önlemler çerçevesinde çocuğun gelecekte daha fazla hasara uğramasının önüne geçilmesi sağlanabilir (Bee & Boyd, 2009, s. 246).

Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar; çocukta bedensel yaralanmaya yol açan, çocuğun sağlığını, yaşamını ve gelişimini tehdit edici nitelikte, onurunu zedeleyici, kaza eseri olmayan fiziksel olarak acı verici davranışlardır (Bee & Boyd, 2009, s. 244; TBMM Araştırma Raporu, 2010, s. 390). Başka bir tanıma göre ise; çocuğun hastaneye kaldırılmasına neden olabilecek boyutta vücudunda iz bırakan lezyonların oluşmasına veya yaralanmasına neden olabilecek şekilde kasti olarak yapılan şiddet girişimidir (Polat, 2007, s. 59; Bee & Boyd, 2009, s. 244). Bu tanımlara göre fiziksel istismar; vurma, tekmeleme, itme, ısırma, aletle yaralama, zehirlleme, ateşe tutma gibi fiziksel güç kullanılması şeklinde ifade edilebilir (TBMM Araştırma Raporu, 2010, s. 390).

Fiziksel istismar bulgularını saptamak için en temel kriterler; vücutta oluşan yara, kemikte kırık, çatlak oluşumu veya ciltte meydana gelen yara, yanık gibi izler ya da iç organlarda meydana gelen hasarlardır. Fiziksel istismar çoğunlukla çocuğa ceza vermek amacıyla uygulanmaktadır. Bu amaçla avuç içleri, el ve sırt bölgesindeki lezyonlar en kolay belirlenen bulgulardır (Polat, 2007, s. 59-61; TBMM Araştırma Raporu, 2010, s. 390).

Özellikle sosyo-ekonomik seviyesi düşük ailelerde terbiye amaçlı fiziksel istismar sonucu ailenin durumu kanıksaması sebebiyle şiddet meşru bir hal almaktadır (Vatandaş, 2003, s. 42). Ancak yine de diğer istismar çeşitleri arasında fiziksel olarak belirgin izler olması nedeniyle en kolay tespiti yapılabilen şiddet türüdür.

Uluslararası araştırmalarda, fiziksel istismar bulguları ülkelere göre istatistiksel olarak değişiklik göstermekle birlikte dünya genelinde tüm çocukların %25-50'sinin birçok kez tekrarlanan ve ciddi düzeyde olan fiziksel istismara maruz kaldığı bildirilmektedir (TBMM Araştırma Raporu, 2010, s. 397).

Konu ile ilgili yapılan araştırmalarda, çocuğa yönelik fiziksel şiddetin çoğunlukla ebeveynlerden kaynaklandığı, öğretmenlerin de şiddet uygulama konusunda üst sıralarda yer aldığı tespit edilmiştir. Kendi çocuklarına şiddet uygulayan anne-babaların geçmişlerinde kendilerinin de fiziksel olarak kötü muameleye maruz kaldıkları saptanmıştır. Bu bulgular çerçevesinde istismarın bir kısır döngü yarattığı anlaşılmaktadır (Pelendecioğlu & Bulut, 2009; Vatandaş, 2003, s. 42).

Cinsel İstismar

Cinsel istismar, bir çocuk ile erişkin arasında, yetişkinin doyumuna veya kazancına yönelik herhangi bir cinsel temas gerçekleşmesi ve cinsel çıkarlar doğrultusunda çocuğun kullanılmasıdır (Bee & Boyd, 2009, s. 244; Vatandaş, 2003, s. 41). Amerikan Ulusal Çocuk İstismarı ve İhmali Merkezi (NCCAN)'ne göre cinsel stimülasyon olması halinde olguya *cinsel istismar* denilmektedir. Başka bir tanıma göre ise, psikososyal gelişimini tamamlamamış 18 yaşın altındaki bir çocuğun sosyal normlara aykırı olacak biçimde bir cinsel etkinliğe dâhil edilmesidir (Polat, 2007a, s. 93-94; TBMM Araştırma Raporu, 2010, s. 89).

Cinsel istismar, fiziksel temas içeren ve fiziksel temas içermeyen olmak üzere iki gruba ayrılır. Fiziksel temas içermeyen cinsel istismar; çocukların cinsel içerikli pozlarını veya videolarını çekmek, sözel olarak cinsel sarkıntılık etmek, teşhircilik, röntgencilik (gözetleme), cinsel içerikli programların izletilmesi gibi davranışlardır (Akyüz, 2012, s. 507; Berliner, 2000, s. 20; Polat, 2001, s. 91; TBMM Araştırma Raporu, 2010, s. 89). Fiziksel temas içeren cinsel istismar ise; oral-anal cinsel birliktelik, ırza geçme, ensest, fuhuş şeklinde gerçekleşen eylemlerdir (Akyüz, 2012, s. 507; Polat, 2007a, s. 96).

Hukuksal boyutta cinsel istismar Türk Ceza Kanunun 103/1 maddesinde; “on beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış” ve “diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar” olarak ifade edilmektedir (Türk Ceza Kanunu, 2004).

Cinsel istismar, çocuk istismarının tipleri arasında tespit edilmesi en zor olanıdır (Polat, 2007a, s. 93). Cinsel istismar olgularının hızlı şekilde saptanması çeşitli nedenlerden dolayı güçleşmektedir. Geleneksel aile yapısına sahip olan Türk toplumunda çocuklar cezalandırılacaklarını düşündükleri için durumu bildirmekten çekinirler. Ailesel olarak bakıldığında ise aileler çocuklarına inanmamakta, durumu hayal ürünü olarak değerlendirmekte veya toplumun bakış açısından çekindikleri için yasal mercilere bilgi vermekten kaçınmaktadırlar.

Cinsel istismar vakalarında bazı doğru bilinen yanlışlar da bulunmaktadır. Örneğin genel olarak çocuklar yabancı kişiler tarafından cinsel istismara maruz kalmazlar, birçok vakada istismar aile üyelerinden veya çocuğun tanıdığı bir kişi tarafından gerçekleşir (Heger vd.,

2000, s. 3). Diğer yanlış inanış ise; bazı çocukların daha fazla risk taşıdığı örneğin, görünüş olarak dikkat çeken güzel kızların, çekapanık ya da yaramaz çocukların potansiyel kurbanlar olduğudur. Ancak çocukların fiziksel görünüşleri ya da tutum ve davranışları istismara neden olmaz. Tam olarak ne olduğunu bile bilmedikleri olayları yaşayan çocukların suçlanması yanlış bir yaklaşımdır (Polat, 2001, s. 93).

Çeçen (2007) çocuklarda cinsel istismarın sıklığı, etkileri ile okul temelli önleme yollarını incelediği araştırmasında, cinsel sömürünün son 30 yıldan beri ele alınan bir konu olduğunu, olguların en fazla %5-10 oranında ortaya çıktığını, istismarcıların %90'ının çocuğun çevresindeki kişiler olduğunu belirtmiştir.

Cinsel istismar olgusu fiziksel bozukluklara neden olabileceği gibi sosyal ve duygusal yönden de çocuğu olumsuz etkilemektedir. Çocukta düşük benlik saygısına, anksiyeteye, depresyona, madde bağımlılığına, intihar girişimlerine neden olmaktadır. Ayrıca güven duygusu zedelenen çocuk sosyal ilişki kurmakta zorlanmakta ve sosyal becerilerin gelişimini engellemektedir (Aktepe, 2009; Çeçen, 2007). Cinsel istismar, diğer şiddet türleri içinde çocuğu en çok etkileyen olgudur. Bu nedenle çocuğun cinsel istismara uğramasına engel olmak için yapılacak önleme çalışmaları çocuk için hayati önem taşımaktadır. Okulda öğrencilerle, öğretmenlerle ve ebeveynlerle cinsel istismardan korunma yöntemleri, istenmedik davranış karşısında yapılması gerekenler, bedeni tanıma, başkasının bedenine saygı gösterme gibi konuları ele alan eğitim programları yürütülmesi çocukların sağlıklı büyüme ve gelişme göstermesi açısından gereklilik arz etmektedir (Polat, 2007b, s. 312; TBMM Araştırma Raporu, 2010, s. 430).

Duygusal İstismar

Duygusal istismar, tehdit, korkutma, yalnız bırakma, aşağılama, hakaret, suça yöneltme, küçümseme, duygusal bakımdan ihtiyaçlarını karşılamama, maddi kısıtlamalar gibi sözel, psikolojik ve ekonomik anlamda çocuğun toplumsal, duygusal ve kişilik gelişimini olumsuz yönde etkileyici davranışlardır (Polat, 2001, s. 94; Vatandaş, 2003, s. 41-51).

Çocuğun ebeveynleri veya bakımından sorumlu olan kişi tarafından çocuğun sağlıklı büyümesi ve gelişmesi için uygun ortamın sağlanmaması, yeterli uyaran (uyarıcı) verilmemesi, temel ihtiyaçların (yeme, giyme, barınma, sağlık ve danışma) karşılanmaması sonucu çocukta gelişimsel gerilikler ve mental bozukluklar meydana gelebilir (Polat, 2001, s. 97; TBMM Araştırma Raporu, 2010, s. 91).

Çocukluklarında kendi anne-babaları tarafından duygusal istismara maruz kalmış olan ebeveynler kendi çocuklarıyla bağ kurmakta zorlanabilir ve çocuğuna bakımını sadece teknik olarak yerine getirebilir. Bunun sonucunda oluşan güvensiz bağlanma nesilden nesile aktarılan gelişimsel bir problem halini alır (Yielder, 2012, s. 243). Çevresine güven duymayan çocuklar dış dünya ile yeterince iletişim kuramaz ve bu durum benlik gelişimini olumsuz yönde etkiler (Bayhan & Artan, 2005, s. 203).

Arslan ve Balkıs (2016) yaptıkları araştırmada; ergenlerdeki duygusal istismar, davranış problemleri, öz yeterlilik ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiyi incelemişler ve sonuçta ergenlerin anne-babaları tarafından algıladıkları duygusal istismar ile problem davranışlar ve öz yeterlilik arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Diğer istismar türlerine zemin hazırlayan duygusal örselenme yaşantılarının olası zararlarını en aza indirmek amacıyla, özellikle okullarda uygulanacak olan iletişim ve etkileşim becerilerini geliştirici oyunlar, okul dışı aktiviteler, yaşına uygun verilen sorumluluklar ile özsaygı ve benlik gelişimi desteklenerek çocuğun dışarı hayata daha olumlu bakması sağlanabilir (Aydoğan & Gültekin-Akduman, 2018, s. 255).

Ekonomik İstismar

Ekonomik istismar; çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyecek şekilde kültürel veya ekonomik kaynaklı olarak haklarının ihlal edilmesidir. Başka bir deyişle çocukların küçük yaşta çalıştırılarak düşük ücretli iş gücü olarak kullanılmasıdır (Aydoğan & Gültekin-Akduman, 2018, s.254; Öztürk, 2017, s.46).

Ekonomik istismarın çocuklar üzerindeki tanımı çocuk işçiliği olarak nitelendirilmektedir. Çocukların çalışma yaşamına katılmalarının en büyük nedenlerinden birisi yoksulluktur. Ayrıca kayıt dışı çalıştırmanın daha kolay olması ve haklarını aramayı bilmediklerinden çocuk işçiler işverenler tarafından tercih edilmektedir. Sosyo-ekonomik yönden daha düşük düzeyde olan aileleri tarafından çalışma hayatına itilmeleri ve ucuz iş gücü elde etme isteği nedenleriyle çocuk işçiliği günümüzün en büyük sorunlarından birisi haline gelmiştir (Aydoğan & Gültekin-Akduman, 2018, s.218; Avşar & Ögütoğulları, 2012). Ancak son 10 yılda çocuğa verilen önem ve yasal düzenlemeler ile ülkemizde 6-17 yaş aralığındaki çocuklarda çalışma oranlarının 1994'ten 2006'ya kadar olan süreçte bütün

sektörlerde %58 oranında azalma gösterdiği belirlenmiştir (Öncü, Kurt, Esenay & Özer, 2012).

Ekonomik istismarın sonuçlarından birisi, çocukların eğitim hayatlarından yoksun kalmalarıdır. Bir araştırmaya göre; 6-14 yaş grubundaki çalışan çocuklardan %39'unun, 15-17 yaş grubundaki çocuklardan ise %83'ünün okula devam etmediği belirlenmiştir. Bunun sonucu olarak; ekonomik istismara maruz kalan çocukların tespit edilmesinin ve eğitimlerine devam etmelerinin sağlanmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Sağır & Gözler, 2013).

Çocuk İhmal ve İstismarının Nedenleri

Çocuğa yönelik ihmal ve istismarın pek çok nedeni bulunmaktadır. Bunlar çevresel, ailesel, ekonomik, kültürel kaynaklı olabileceği gibi yetişkin ve çocuğun kişilik özelliklerine göre çok farklı şekillerde sınıflandırılabilir (Aydoğan & Gültekin-Akduman, 2018, s. 254).

Yoğun stres ve kaygı yaşayan ailelerde ihmal ve istismarın daha fazla yaşandığı bilinmektedir. Bu stresin sebepleri; alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, iş konusunda yeterli istihdamın sağlanamaması, gelir seviyesinin düşük olması, şiddetin normalleştirildiği semtlerde yaşamak, sosyal desteğin olmaması, ebeveynlerin kendi ailelerinden şiddet görmüş olması şeklinde sayılabilir (Akpolat & İnci, 2012, s. 868; Bee & Boyd, 2009, s. 244).

Çocuğun engelli olması, ilgilenilmesinin zor olduğu kronik bir hastalığının olması ya da prematüre bebek olması nedenleri ile bakımları güçleşir. Anne-babalar bu durumla psikolojik olarak mücadele ederler ve başka çaresi olmadığını düşünen ebeveynler ihmal ya da istismar gibi farklı yöntemlere başvurabilirler (Bee & Boyd, 2009, s. 244; Yörükoğlu, 2008, s. 39).

Annenin küçük yaşta evlenmesi, erken dönemde çocuğunun olması, anneye yardımcı olacak tecrübeli birinin olmaması nedenleri ile anne ve bebek arasında bağlanma problemleri yaşanabilir. Bu durum da ihmal ve istismar için önemli bir risk faktörü oluşturur (Bee & Boyd, 2009, s. 244; Johnson, 2008, s. 63-64).

Bazı topluluklarda şiddet bir terbiye ve disiplin aracı olarak kullanılmaktadır (Akpolat & İnci, 2012, s. 871). Hukuksal anlamda çocuğun haklarını koruyan kanun veya gerekli

düzenlemelerin olmadığı kültürlerde de kötü muamele görülme sıklığı daha fazladır (Bee & Boyd, 2009, s. 245).

Çocuk İhmali ve İstismarının Çocuk Üzerindeki Etkileri

Çocuklarda kötü muamele sonucu bazı psikolojik, klinik ve gelişimsel sorunlar meydana gelebilir. Bu durumun çocuk üzerinde yarattığı en önemli etki özgüven, özdeğer ve özsaygınlık duygularının zarara uğramasıdır (Akpolat & İnci; 2012, s. 871). Sürekli aşağılanan, takma isimlerle hitap edilen çocuklar kendini yetersiz hisseder ve sonucunda kişilik bozuklukları meydana gelebilir (Aydoğan & Gültekin-Akduman, 2018, s. 254).

Cinsel istismar olgularında; anksiyete, depresyon, madde bağımlılığı, intihara eğilim ve borderline kişilik bozukluğu sıklıkla rastlanan klinik bozukluklardır (Aktepe, 2009). Bununla birlikte, uzun süreli şiddete maruz kalmış olan çocuklarda travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ile karşılaşabilir. Bu çocuklarda kaygı ve korku düzeyleri artar, kabus görme veya diğer uyku bozuklukları meydana gelebilir (Bee & Boyd, 2009, s. 245). Ayrıca aşırı şüphecilik, kuşku, aşırı derecede tedirginlik, korku ve stres uzun dönemde çocukların gelişimlerini ve kişiliklerini olumsuz yönde etkiler (Shipway, 2004, s. 115-117). Yapılan araştırmalar, ihmal ve istismara maruz kalan çocukların tüm gelişim alanlarındaki becerilerde daha fazla gecikme ve gerilik yaşadığını ortaya koymaktadır (Bee & Boyd, 2009, s. 245).

İstismara maruz kalan çocuklar bu durumu ailelerine söylemekten çekinebilir ve sonucunda içe kapanıklık başlayabilir. Bazı çocuklarda uzun süren keder ve üzüntü durumu çocukta depresyona neden olur. Ayrıca yeme bozuklukları yaşanabilir, bunun sonucunda aşırı kilo kaybı veya obezite oluşabilir. Hester'in 2000 yılında yaptığı araştırmada, şiddete maruz kalan çocuklardan bazılarında sosyal becerilerde zayıflama görülürken, diğer çocuklarda ise zor durumlarla mücadele etme çabası sonucu sosyal beceri gelişiminde artış olduğu belirtilmiştir (Hester' den aktaran Shipway, 2004, s. 117). Koruyucu ailelerle yapılan bir çalışmada ise, istismara maruz kalmış çocukların fiziksel, bilişsel ve sosyal gelişimlerinin bir yıl içinde şiddet görmemiş çocuğun gelişim düzeyine ulaştığı tespit edilmiştir. Bu çalışmalar çevrenin tedavi sürecindeki etkinliğini göstermektedir (Bee & Boyd, 2009, s. 245).

Tebbutt, Swanston, Oates ve O'toole (1997) yaptıkları çalışmada; cinsel istismara uğramış çocukları olaydan beş yıl sonra değerlendirmişlerdir. Bulgulara göre çocukların %43'ünün düşük benlik saygısına sahip oldukları, yaş büyüdükçe benlik saygılarının düştüğü sonucuna ulaşılmıştır. Şiddetle ilgili araştırmalarda istismarın çocuklar üzerindeki ağır etkilerine bakıldığında bu çocukların toplumun geleceği açısından risk taşıdıkları görülmektedir (Akpolat & İnci, 2012, s. 871). Bu konuda hazırlanan bir rapora göre; kişisel bakımları yapılmayan ve ihmale maruz kalan çocuklarda utanç duygusu oluşur, okuldan kendilerini izole etmek isterler ve bunun sonucunda akademik başarı sağlayamazlar (Berliner, 2000, s. 122). Yapılan araştırmalara istinaden özellikle eğitim sisteminde istismar ve ihmalden korunmada; okul yönetimine, öğretmenlere, okul psikolojik danışmanlarına ve okul aile birliklerine önemli görevler düştüğü söylenebilir (TBMM Araştırma Raporu, 2010, s. 430).

Uluslararası Hukukta Çocuk Hakları

Türk Ceza Kanununa (TCK) ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununa (ÇKK) göre daha erken yaşta ergin olsa bile, 18 yaşını doldurmamış kişinin 'çocuk' olduğu kabul edilir. (Kaynak, 2012, s. 4; UNICEF, 2004, s. 5). Çocuk hukuku ise; çocuğun ailesine, topluma ve devlete yönelik haklarının özgün bir şekilde ele alınmasıdır (Akyüz, 2012, s. 2). Çocuk haklarını koruyan hukuk kuralları vasıtasıyla çocuğun gelişimi dikkate alınır ve 'yüksek yararı' gözetilerek aile ve toplum nezdinde korunup kollanmış olur (Akyüz, 2012, s. 3). Çocuğa yönelik pozitif ayrımcılık geliştirilmesi gerekliliği ilk olarak 1924 tarihli Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 1959 tarihli Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde ele alınmıştır (UNICEF, 2004).

Uluslararası hukukta çocuk haklarını esas alan düzenleme 20 Kasım 1989 tarihli Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (ÇHS)'dir (Akyüz, 2012, s. 6). Türkiye, ÇHS'yi 14 Eylül 1990'da imzalamış ve 1995 ise yılında 4058 sayılı yasa ile uygulamaya başlamıştır (Akyüz, 2012, s. 6; Gömleksiz vd., 2008).

Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne göre çocuklar dört temel hakka sahiptir.

- *Yaşama hakları*, yaşamını sürdürme, gelişme, korunma, bakım, beslenme ve barınma gibi temel gereksinimlerinin karşılanmasını göz önünde tutan hakları kapsar (Akyüz, 2012, s. 4; Aral ve Gürsoy, 2003).
- *Gelişme hakları*, çocukların oyun ve dinlenme hakkı, bilgi edinme hakkı, din, vicdan ve düşünce özgürlüğü hakkı, eğitim hakkı gibi haklardır (Akyüz, 2012, s. 4). Eğitim hakkı çocukların parasız temel eğitim almasını sağlamak, ortaöğretim ve yükseköğretim imkanı sağlamak, eğitim ve meslek seçiminde çocuklara rehberlik etmek ile ilgili maddeleri içerir. Eğitim hakkı ile birlikte çocukların fiziksel, mental, duygusal açıdan gelişmeleri ve toplumsal ve ahlaki yönden desteklenmeleri sağlanır (Öz, 2013, s. 40, 41).
- *Korunma hakları*, sosyal ortamındaki risk faktörlerine bağlı olarak ailesinin yanında veya ailesinin yanında kalamayacağı durumlarda (istismar ve ihmale uğramış olması gibi) çocuğun korunmasını sağlayan haklardır. Bu hak kapsamında çocuğun yüksek yararı gözetilerek fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar, suça sürüklenmiş olanlar ve mülteci (sığınmacı) çocuklar sosyal hizmetler kapsamında durumuna özel kuruluşlarda barındırılırlar (<https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr>; Akyüz, 2012, s. 4).
- *Katılma hakları*, çocuğun kendisi ile alakalı durumlarda görüş ve rızasının alınması, aile ve toplumda aktif rol alması, vicdan ve din özgürlüğüne sahip olması gibi haklardır (Akyüz, 2012, s. 4; Erbay, 2013).

Sosyal Beceriler

Sosyal beceriler; “çeşitli etkileşimlerde, bireyin hem kendisinin hem de diğer bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarını anlama ve o anlayışa uygun davranışlar gösterebilme” olarak tanımlanmaktadır (Çubukçu & Gültekin, 2006). Daha spesifik olarak akademik başarı, problemle baş etme, uyum sağlama ve istihdam ile ilişkilidir (Matson, 2009, s. 1). Sosyal beceri düzeyi yüksek olan çocuklar, çevresi ile olumlu sosyal etkileşimi başlatıp devam ettirmekte zorlanmazlar (Aydoğan, Kılınç & Tepetaş, 2009).

Trower (1980)’a göre sosyal beceri ise, bir hedefe yönelik, becerikli davranışın ortaya konması sürecidir (Trower’den aktaran Çubukçu & Gültekin, 2006). Gresham ve Reschly (1988) ise, sosyal beceri tanımlarını; akran kabulü tanımı, davranışsal tanım ve sosyal

geçerlilik tanımı olarak üç başlık altında gruplandırmışlardır (Gresham & Reschly'den aktaran Akfırat, 2006). Morgan (1980) sosyal becerilerin yalnızca başka bireylerle olumlu ilişkileri başlatmak ve sürdürmek olarak tanımlanamayacağını, sosyal becerilerin aynı zamanda, bireylerin etkileşim sürecinde, amaçları doğrultusunda başarılı olma yeteneklerini de kapsadığını belirtmektedir (Morgan'dan aktaran Çubukçu & Gültekin, 2006).

Westwood (1993) sosyal becerileri; göz teması kurabilme, uygun ses tonu ile konuşabilme, oyuna katılabilmek, özür dileme, öfkesini kontrol edebilme, giyimine özen gösterme olarak tanımlamaktadır (Westwood'dan aktaran Akfırat, 2006).

Sosyal Becerilerin Öğrenimi ile İlgili Kuramlar

Sosyal becerilerin öğrenimi ile ilgili değişik görüşler bulunmakla birlikte; psikoanalitik kuram, psikososyal gelişim kuramı, davranışçı kuramlar, bilişsel kuramlar, bağlanma kuramları ve ekolojik kuramlar bu görüşler doğrultusunda ortaya çıkmış kuramlardır.

Psikoanalitik Kuram: Psikoanalitik kuramcılar; sosyal becerilerin, aile içinde ve toplumsal kurallar ile erken çocukluk döneminde gelişebileceğini vurgulamışlardır. Bu kuram, özellikle çocukların erken yaşam deneyimlerinde ebeveyn-çocuk ilişkisinin önemini vurgulasa da kuramcılar, aynı zamanda özerkliği ve bağımsızlığı teşvik eden gelişim aşamalarında çocuğun otoriteye karşı direncinin önemini de desteklerler (Wolffe vd., 2000, s. 4).

Bu kuramın ana savunucularından Freud, sosyalleşmek için id, ego ve süperegounun aşamalarından bahsetmiştir. Doyurulmamış istekleri temsil eden id, idin istek ve arzularını doyurmaya çalışan ego takip eder. Süperego ise sosyalleşmeyi ve toplumsal öğretiler ile sosyal becerilerin gelişimi ile ilgili süreci temsil eder. Freud, bireylerin süperegoya sahip olmadan doğduklarını, aile bireyleri ve çevresindeki kişiler ile etkileşimi sonrasında sosyal becerilerin gelişebileceğini vurgulamaktadır (Deniz & Eryılmaz, 2019, s. 7).

Psikososyal Gelişim Kuramı: Bu kuram sosyal gelişim ile duygusal alanlar arasındaki etkileşimin öneminden bahseder. Ericson, yaşam boyu gelişim sürecini sekiz aşamada

incelemiştir. Bu aşamalarındaki görevlerin kazanılmaması sonucu oluşabilecek çatışma ve karmaşaların bireyin sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyebileceğini, bu becerilerin kazanılması halinde ise diğer döneme sağlıklı bir şekilde geçilebileceğini vurgular (Bayhan & Artan, 2005, s. 202; Çubukçu & Gültekin, 2006).

Ergenlik döneminde kendi kimlik gelişimini oluşturmaya çalışan çocuk için uygun anne-baba tutumları ve çevresel faktörler olumlu bir kimlik gelişimi açısından önemlidir. Bu dönemi sağlıklı bir şekilde geçiren ergenler uygun sosyal becerileri kazanabilirler (Deniz & Eryılmaz, 2019, s. 8).

Davranışçı Kuramlar: Bu kuram zihinsel gelişim, davranış ve çevrenin birbiri ile etkileşimini vurgular. Ödül ve cezalar ve rol modeller ile çocuğun davranışları şekillenir (Bayhan & Artan, 2005, s. 239). Sosyal öğrenme kuramı Skinner ve Watson'un davranışsal şartlandırma ile ilgili gözlemlerini savunur. Watson, bir oyuncak ile yüksek ses birleştiği zaman, çocuğun korkmasını öğreterek koşullandırmanın çocuklar üzerindeki etkisini göstermiştir. Skinner bir eylemin güçlendirilmesi sonucu öğrenmenin meydana geldiği edimsel (operant) koşullanmayı tanıtmıştır. Buna göre davranış ödüllendirildiğinde (olumlu güçlendirme) davranışın tekrarlanma olasılığı artmakta, cezalandırıldığında ise davranışın tekrarlanma olasılığı azalmaktadır (Wolffe vd., 2000, s. 5).

Bandura (1989), model alma ve gözlem yolu ile öğrenmenin çocuk ve ergenlerin davranışları üzerinde önemli rol oynadığını belirtmiştir. Sosyal beceriler davranışlarla ifade edildiği için bu kuramın sosyal beceri gelişimine önemli katkısı olduğu söylenebilir (Deniz & Eryılmaz, 2019, s.9).

Bilişsel Kuramlar: Bu kurama göre; sosyal ve bilişsel gelişim için akran ilişkileri en önemli faktördür. Oyunlardaki akran etkileşimleri süresince çocuklarda bağımsızlık duygusu gelişir ve çocuklar işbirliğini öğrenirler. Aynı zamanda çocuklar özerkliği geliştiren sosyal kuralları ve davranışları benimserler.

Ailede kazanılan sosyal beceriler arkadaş ortamıyla değişebilir. 8 yaşına doğru toplumsallaşmaya istek ve grup bilinci ön plana çıkar (Yavuzer, 2009, s. 179). Bu nedenle bilişsel-yapısal kuramcılar, akranlar ve yetişkinler ile olan etkileşimlerin, sosyal becerileri öğrenmede ve sosyal yeterliliğin gelişiminde önemli olduğuna inanmaktadırlar (Wolffe

vd., 2000, s. 6).

Bireyin bilişsel yapısında bulunan inançları, düşüncelerini etkiler ve bu da kişilerarası ilişkileri ve davranışlarını biçimlendirir. Bu nedenle sosyal becerilerin, bilişsel yapıdan etkilendiğini söylemek mümkündür (Deniz & Eryılmaz, 2019, s. 9).

Bağlanma Kuramları: Bu kurama göre bebek ve küçük çocuklar annesini ya da kendisine bakım veren kişiyi içselleştirirler ve o kişiye yönelik geliştirilen bağımlılık sosyal olarak sağlıklı gelişimin temelini oluşturur. Bağlanma kuramını savunanlara göre güvenli bağlanma gerçekleştiren bireyler daha özerk ve kendine güvenli bireyler haline gelmekte, ergenlik döneminde daha iyi sosyal becerilere sahip olabilmekte, arkadaşlık ilişkilerinde ve romantik ilişkilerde daha başarılı olabilmektedirler (Bayhan & Artan, 2005, s. 223; Deniz & Eryılmaz, 2019, s. 10).

Ekolojik Kuram: Kuramın temelinde, bireyin vaktinin büyük kısmını geçirdiği mikro sistemler (aile, okul, yakın arkadaşlar, akrabalar vb.) vardır. Bronfenbrenner'e göre okul ve sınıf ortamı sosyal becerilerin gelişiminde öncelikli etki kaynağıdır. Bu kuramı savunanlar sosyal olarak kabul edilen davranışların daha çok okul ortamında geliştiğini, bu nedenle okul-aile işbirliğinin çocukta kimlik gelişimi ve sosyal becerilerin desteklenmesi açısından önemli olduğunu savunurlar. Buna göre sosyal beceriler; takım ruhu, rekabet ve grup uyumluluğunu destekleyen etkinliklere katılım sonucu gelişir. (Deniz & Eryılmaz, 2019, s. 11; Wolffe vd, 2000, s. 5).

Sosyal Beceri Eğitimi

Sosyal beceri eğitimi, eksikliği tespit edilmiş belli becerilerin insanlara kazandırılmasını amaçlayan organize bir süreçtir. Buradaki temel hedef, bireylerin etkileşim becerilerinin geliştirilmesinin yanı sıra, içinde yaşadığı çevreyle uyumunu kolaylaştırmak ve sonuç olarak da yaşam kalitesinin iyileştirilmesidir (Erdoğan, 2002, s. 35).

Sosyal beceri eğitimi, sosyal becerilerin kazandırılmasını amaçlayan, çoğunlukla davranışçı tekniklere dayanan, performansla dayalı, bireysel veya grupla uygulanan bir eğitim yöntemidir (Akfırat, 2006). Sosyal beceri eğitiminde kullanılan en önemli

stratejilerden biri ise akran desteğidir. Akranlar doğal geribildirim sağlarlar ve uygun sosyal davranışlar için rol model olabilirler (Sacks & Wolffe, 2000, s. 15).

Sosyal becerilerin eğitiminde kullanılan birçok yöntem vardır. En yaygın olarak kullanılan yöntem yapısal sosyal beceri öğretimidir. Bu metotta aşağıdaki aşamalar kullanılır:

- Davranışı tanımlama,
- İstenilen davranışın sözel ve fiziksel olarak modellenmesi,
- Eğitimciden sözel olarak geribildirim alma,
- Rol yapma oyunları (role play) ile ilgili alıştırma yapma,
- Doğal ortamda sosyal olarak istenen davranışları akranları ile prova etme,
- Farklı ortamlarda belirli sosyal becerileri uygulama ödevi (evde, okulda ve toplum içinde) (Sacks & Wolffe, 2000, s. 15).

Sosyal beceri eğitimi için 8 yaşından küçük çocuklarda; resimler, fiziksel komutlar ve model olma gibi öğretim yöntemleri kullanılırken daha büyük çocuklarda sözel olarak sohbeti başlatmak için teşvik etmek daha etkili bir yöntemdir. Örneğin, ‘bugün nasılsın, bu hafta senin için nasıl geçiyor?’ gibi cümlelerle sosyal iletişimi ve sosyal beceri eğitimi başlatmak mümkündür (Baker, 2003, s. 29).

Sosyal becerileri gelişmiş olan çocuk ve ergenler; olumlu sosyal ilişkiler kurabilir, sohbeti başlatıp amacına uygun sürdürebilir, akranları tarafından kabul görür ve çevresel ve sosyal sorunlar ile daha rahat baş edebilir (Janney & Snell, 2006, s.73). Bu nedenle sosyal iletişim kurmakta zorluk yaşayan çocuk ve ergenlerin sosyal beceri eğitimi ile desteklenmesi sosyal uyumları açısından büyük önem taşımaktadır.

Sosyal Becerileri Etkileyen Faktörler

Bebeklikten itibaren öğrenilen sosyal beceriler yaş, cinsiyet, kişilik, bilişsel yetenekler ve kültürel geçmiş gibi pek çok durumlardan etkilenir (Wolffe vd., 2000, s. 2). Piaget, sosyal becerilerin gelişmesinde erken çocukluk döneminde keşfederek öğrenmenin önemini vurgulamıştır (Bayhan & Artan, 2005, s.63). Bebeklikten itibaren yeterli düzeyde özgürlük tanınan, bağımsız davranışları desteklenen çocuklar daha özgüvenli ve zihinsel gelişim yönünden daha avantajlı hale gelirler. Özgüven, özsaygı, özbenlik gibi beceriler çocukluktan yetişkinliğe kadar gelişmeye devam eder. Özgüveni yeterli olmayan çocuk

giderek arkadaşlarından kendini uzaklaştırır, çevresi ile etkileşim kurmakta zorlanır ve sosyal ilişkileri zayıflar (Wolffe vd., 2000, s.2; Yavuzer, 2009, s. 87). Bu durumun tersine kendinin farkında olan çocuklar başkalarının umutlarını, hayallerini ya da endişelerini daha iyi algılayabilir ve başkalarına yardımcı olabilirler ve iletişimi başlatıp güvenilir bir ilişki kurabilirler (Csoti, 2009, s. 2).

Çocuklar için en büyük rol modeller aileleri ya da bakıcılarıdır. Diğer rol modeller ise arkadaşları, kardeşleri, öğretmenleri ve medyatik kişilerdir. Çocuklar genellikle güvendikleri ya da hayranlık duydukları kişilerin düşüncelerinden ve davranışlarından etkilenirler (Csoti, 2009, s. 4). Hayranlık dönemi ilk olarak 3-6 yaş arası dönemde başlar. Piaget' e göre erkek çocuklar annelerine, kız çocuklar ise babalarına hayranlık duyar ve karşı cinse iyi görünmek için kendi cinslerinin davranışlarını taklit ederek sosyal kuralları öğrenmeye başlarlar. Özdeşim olarak adlandırılan bu kavram ileri yaşlarda sosyal etkileşim ve iletişim üzerinde etkili olur (Bayhan & Artan, 2005, s.199).

Toplumsal cinsiyet rolleri ile kız çocukları daha çok evcilik ve bebek bakımı gibi oyunlara yönlendirilirken, erkek çocukları ise hareketli ve rekabetçi oyunları tercih etmeleri için teşvik edilir. Bu sayede arkadaş ilişkilerinde kendini ifade etme becerisi gelişen kız çocukları ileri yaşlarda sosyal beceriler açısından pozitif bir ayrıcalık kazanmış olur (Deniz & Eryılmaz, 2019, s. 135). Yapılan araştırmalarda; kız çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin erkek çocuklara oranla daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Aydoğan & Özyürek, 2016; Canbay, 2010; Yurdakavuştu, 2012; Milliyetçi, 2008).

Sosyal uyum açısından toplumsal olarak beklenen olumlu davranışlar temel olarak aile içinde öğrenilir. Ancak paylaşma gibi bazı beceriler 18 aylık bir bebekte de görülebilir. Bunun açıklaması tam olarak yapılamamış olsa da mizaç özellikleri de sosyal becerilerin gelişmesinde etkili bir faktör olarak ele alınabilir. (Zembat & Polat-Unutkan, 2001, s. 31). Alexander Thomas ve Stella Chess (1977), bebeklerin mizacını kolay çocuk, zor çocuk ve yavaş ısınan çocuk olmak üzere üç kategori altında ele almıştır. Kolay çocuk, günlük rutinlerinde daha düzenli genel olarak neşeli; zor çocuk, genel olarak sinirli ve düzensiz; yavaş ısınan çocuk ise yeni uyaranlara daha geç tepki veren çocuktur. Bazı aileler zor çocuğun tepkilerini daha kontrollü bir şekilde karşılayıp ılımlı yaklaşırken, bazıları ise stres yaşarlar ve baş edilemez bir çocuk olduğunu düşünürler. Bunun sonucunda uygun olmayan çevre ortamı oluşur (Alexander Thomas ve Stella Chess' ten aktaran Bee & Boyd, 2009, s. 178; Bayhan & Artan, 2005; 204). Sosyal becerilerin gelişmesini olumsuz olarak

etkileyen bu gibi durumlarda, anne-babanın problemle baş etme becerisi ve çocuğuna karşı tutumu çocuklarda sosyal becerilerin gelişmesinde önemli bir etkidir.

Çocukluk döneminde aile içi iletişim önemliyken, ergenlik döneminde akranlar ve bir gruba dahil olma çabası ön plana çıkar. Akranlar doğal yoldan birbirlerine olumlu veya olumsuz rol model olurlar (Deniz & Eryılmaz, 2019, s. 132; Janney & Snell, 2006, s.99). Zaman zaman ebeveynler çocuklarının arkadaşlık ilişkilerine müdahale edebilir. Bu durum da çocukların kendilerini ifade etmelerini engellemekte ve çekingen davranmasına neden olmaktadır. Sosyal gelişim ve beceriler ancak sosyal deneyimlerle kazanılır (Zembat & Polat-Unutkan, 2001, s. 34). Bu nedenle arkadaşlık ilişkilerinde yaşadıkları problemlerin çözümüne yönelik olarak çocuklara ve ergenlere fırsat tanımak sosyal beceri gelişimleri açısından önemlidir.

Çocuklarda Sosyal Becerilerin Desteklenmesi

Çocuklarda, kendini ifade edebilme, özgüven kazanma, aile ve çevredeki bireylerle ilişki kurabilme, arkadaşlar tarafından kabul görme, sosyal anlamda bağımsızlık kazanma gibi becerilerin geliştirilmesine ilişkin çabaların temelinde, çocuklara sosyal davranışların kazandırılması, çocukların uygun davranışlar gösterdiklerinde desteklenmeleri ve motive edilmeleri bulunmaktadır (Çubukçu & Gültekin, 2006).

Sosyal beceri gelişimi, topluma uyum sağlama ve toplum tarafından kabullenilmek için çocukta geliştirilmesi öncelikli eğitim konularından birisidir. Duygusal ve sosyal yönden çocuğun gelişimini sağlayacak çevreler, sosyal becerileri öğrenme açısından önem taşır (Wolffe vd., 2000, s. 2).

Çocuklar, ortak ilgi alanlarını paylaştıklarında ve etkinlik veya oyun yoluyla bir araya getirildiklerinde birbirleriyle daha çok kaynaşırlar. Tatil, akşam yemeği ve okul sonrası programları gibi etkinlikler çocukları doğal olarak bir araya getirir. Bu yolla çocuklar oyun oynamayı ve paylaşmayı öğrenirler ve aynı zamanda arkadaşlık kurmanın tadını çıkarırlar (Wolffe vd., 2000, s. 8). Akranlar, aralarındaki etkileşim ile küçük düşürücü durumlar yaşanmadan birbirlerinden doğal yolla sosyal becerileri öğrenirler. Bu durumda akranlar bir nevi birbirlerinin modelleri ve destekçileri konumuna gelir (Janney & Snell, 2006, s. 81).

Yapılan çalışmalarda arkadaşlığın kişinin benlik gelişimi, psikolojik sağlığı, sosyal ve

duygusal gelişimi açısından olumlu yönde etki sağladığını göstermektedir. Bu doğrultuda akran etkileşimi ile sosyal becerilerin öğrenimi mümkündür, ancak uluslararası bir ölçütü bulunmamaktadır. Örneğin herhangi bir engeli bulunan ergenlik dönemindeki çocuklar kendi akranları ile iletişim kurmayı tercih ederler. Bu durumda akran etkileşimi ile sosyal beceri öğretiminde çocuğun yaşı, cinsiyeti, zihinsel gelişimi gibi özel durumların göz önünde bulundurulması gerekir (Deniz & Eryılmaz, 2019, s. 125; Janney & Snell, 2006, s. 100).

Bebeklikte anneye bağılılık ile başlayan sosyal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için iletişim sorunu yaşayan çocukların ve ergenlerin erken dönemde belirlenerek gerekli sosyal beceri eğitimleri ile desteklenmesi oldukça önemlidir. Sosyal beceri düzeyi iyi olan bir ergenin akademik başarısı, okul dışı sosyal etkinliklere katılımı, seçimlerini doğru yapabilme becerisi, yeni bilgiyi pekiştirme yeteneği gelişmiş olur. Bu sayede çevrelerine daha kolay adapte olan ergenler fiziksel ve sosyal açıdan sağlıklı bir yaşam sürdürebilirler (Deniz & Eryılmaz, 2019, s. 14; Zembat & Polat-Unutkan, 2001, s. 27).

BÖLÜM III

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde istismar ve sosyal beceriler ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılmış olan araştırmalar yer almaktadır.

İstismar İle İlgili Araştırmalar

Güler, Uzun, Boztaş ve Aydoğan (2002), anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Çalışmaya bir sağlık ocağı bölgesinde Hemşirelik Yüksek Okulu öğrencilerinin ziyaret ettikleri 143 aile dâhil edilmiştir. Veri toplama aracı olarak soru formu oluşturulmuş ve bu formlar anneler ile yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır. Bu çalışmada, annelerin %87.4'ünün çocuklarını fiziksel istismar/ihmal, %93'ünün ise çocuklarını duygusal istismar/ihmal ettikleri saptanmıştır. Ayrıca ailedeki çocuk sayısının ve eşi tarafından dayak yemenin, annelerin çocuklarına fiziksel istismar/ihmal davranışına başvurmada önemli etkenler olduğu belirlenmiştir.

Ayan (2007), aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimlerini ölçmek ve saldırganlık eğilimlerinin çocukların sosyokültürel, ekonomik, psikolojik ve iletişimsel özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla toplam 655 ilköğretim 4., 5. ve 6. sınıf öğrencilerine sosyo-demografik özellikleri, aile yapısı, aile içi ilişkilerinin niteliği ve aile içinde çocuğa yönelik şiddetin varlığını ve şiddete potansiyel oluşturabileceği düşünülen ilişki ve etkenleri belirlemeye yönelik sorulardan oluşan anket formu ve saldırganlık ölçeği uygulamıştır. Çalışmada, anneleri tarafından şiddete uğradığı

belirlenen öğrencilerin oranı %54, babaları tarafından şiddete uğradığı belirlenen öğrencilerin oranı ise %46 olarak saptanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, şiddete uğrayan öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinin fazla olduğu, ailede yaşayan birey sayısı ve annenin davranış tarzının saldırganlığı artırdığı bulunmuştur.

Demirci, Doğan, Erkol ve Deniz (2008), Konya’da cinsel istismar yönünden muayenesi yapılan çocuk olgularını değerlendirmek amacıyla Konya Adli Tıp Şube Müdürlüğü’ne cinsel istismar iddiası nedeniyle muayeneye gönderilen 18 yaşını doldurmamış çocuklar hakkında düzenlenen raporları ‘retrospektif’ olarak incelemişlerdir. 61’i erkek, 214’ü kız olmak üzere 4-18 yaşlarındaki 275 çocuk üzerinde yapılan değerlendirmede “İstismar eyleminin sonucunda mağdurun beden ve ruh sağlığının bozulup bozulmadığı” sorulan 91 olgunun 5’ine post travmatik stres bozukluğu tanısı konulmuştur. 123 olguda ise iddia edilen cinsel saldırı eyleminin, saldırgan ya da mağdurun evi veya çevresinde meydana geldiği tespit edilmiştir.

Uzbaş’ın (2009) yapmış olduğu araştırmada okul psikolojik danışmanlarının okulda saldırganlık ve şiddete yönelik görüşleri incelenmiştir. Araştırmaya katılan 40 psikolojik danışmana uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile okullardaki en önemli problemin akademik ve davranışsal sorunlar olarak algılandığı tespit edilmiştir. Psikolojik danışmanların okuldaki şiddeti çözümlemede kendini yetersiz hissettiği ve hizmet içi eğitime gereksinim duydukları anlaşılmıştır.

Gültekin-Akduman (2010) 7-14 yaş grubu çocukların akran istismarına uğrama durumlarını ve bu problem konusunda çözüm önerilerini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirdiği çalışmada; çocukların yaş, cinsiyet, kardeş sayısı ve aile durumlarının akran istismarında etkili bir faktör olduğu sonucuna varmıştır.

Keser, Odabaş ve Elibüyük (2010), anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi düzeylerini inceledikleri araştırmayı Ankara Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hematoloji Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesinde toplamda 100 anne ve baba ile gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada, araştırmacılar tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu ile 20 maddeden oluşan Çocuk İstismarı ve İhmali Soru Listesi kullanılmıştır. Araştırmaya katılan anne-babaların %39’u anne ve babaları tarafından ihmal edildiğini, %17’si istismara uğradığını, %18’i anne-babaları dışındaki kişiler tarafından istismara uğradığını belirtmiştir. Anne-babaların %90’ı istismar konusunda daha önce bilgi almadığını bildirmiştir. Araştırmanın diğer bir bulgusu ise bir istismar olayı ile karşılaşmaları

durumunda, ana-babaların %36'sı ilgili makamlara başvuracağını, %7.6'sı bu durumu yakınlarıyla paylaşacağını, %8.9'u kendisinin çözüm bulmaya çalışacağını, %47.5'i ise olay karşısında duygusal ve uygun olmayan tepkiler (intihar, cinayet vb.) verebileceklerini belirtmişlerdir.

Aydoğan (2010), kurumlarda yaşayan istismar ve ihmale uğramış ya da uğramamış adölesanların benlik saygıları ve ruhsal durumlarını incelemiştir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun Ankara ilinde bulunan yetiştirme yurtlarında yaşayan 208 adölesan çalışmaya katılmıştır. Bu adölesanların 68'i ailesi yanında istismar ve ihmale uğradığı için (araştırma grubu), 140'ı ise diğer sebeplerle (sosyo ekonomik sebepler, ebeveyn terki, aile parçalanması vs.) kuruma yerleştirilmiştir (karşılaştırma grubu). Araştırmanın sonucuna göre; istismar ve ihmale uğramış adölesanlar ile uğramamış adölesanlar arasında benlik saygıları ve ruhsal durumları arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Altıparmak, Yıldırım, Yardımcı ve Ergin (2013), çocuk istismarı ve çocuk istismarını etkileyen etkenler ile ilgili yaptıkları araştırmada Türkiye'nin Batı Anadolu Bölgesindeki Manisa ve İç Anadolu Bölgesindeki Sivas ilinde toplam 878 çocuğun annesine ulaşımlardır. Verilerin toplanmasında Sosyodemografik Anket Formu, İstismar Anket Formu ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanmışlar ve sonuç olarak çocukların %64.8'inin fiziksel istismar, %63.3'ünün duygusal istismar, %36.0'ının fiziksel ihmal, %7.0'ının duygusal ihmale maruz kaldığını belirlemişlerdir. Çalışmada sosyoekonomik düzeyi düşük, kocasından şiddet gören, çocukluğunda anne-babasından şiddet gören ve benlik saygısı düşük olan kadınların çocuklarına daha fazla şiddet uyguladıklarını bildirmişlerdir.

Sofuoğlu vd. (2014), İzmir, Denizli ve Zonguldak illeri olmak üzere Türkiye' nin üç ilinde olumsuz çocukluk çağı deneyimleri üzerine yaptıkları araştırmada 11, 13 ve 16 yaş grubu okula devam eden çocuklarla çalışmışlardır. Araştırmada, çalışma grubunun geçmiş yıldaki olumsuz çocukluk çağı deneyimleri sıklığı ile tüm yaşantıları boyunca deneyimledikleri olumsuz çocukluk çağı deneyimleri sıklığı belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada, 7540 çocuğa olumsuz çocukluk çağı deneyimlerini ölçen ISPCAN çocuk istismarı tarama aracı anket formu uygulanmıştır. Bulgulara göre; örneklem grubunun %70,5'i psikolojik istismar, %58,3'ü fiziksel istismar ve %42,6'sının ihmale uğradığı saptanmıştır. Buna göre; psikolojik olumsuz çocukluk çağı deneyimleri, kırsala göre şehirde yaşayanlarda, ihmal

durumu kızlarda ve fiziksel olumsuz çocukluk çağı deneyimleri ise erkeklerde daha yüksek oranda bulunmuştur. Çalışmanın sonucunda, olumsuz çocukluk çağı deneyimlerinin, sıklığı ve deneyim türü fark etmeksizin çocuğun yaşına bağlı doğru orantılı olarak arttığına dikkat çekilmiştir.

Öztürk (2017), 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinde ailelerin çocuk yetiştirme tutumları ile istismar arasındaki bağlantıyı incelemiştir. İstanbul ilinde dört farklı okulda öğrenim gören 202 öğrenciye Çocuk İstismarı Tarama Anketi (ÇİTA) Form 3, anne-babalarına ise Anne Tutum Envanteri (PARI) ve Baba Tutum Envanteri (BADEP) uygulamıştır. Çocuklardan 201'inin ihmale, 10'unun duygusal istismara ve 7'sinin de cinsel istismara maruz kaldığını tespit etmiştir. Bulgulara istinaden, tutarsız anne tutumunun ihmal ile ilişkili olduğu sonucu bulunmuştur.

Y. Aydoğan ve Aydoğan (2017a) yaptıkları çalışmada; yargı kararlarına göre istismar olgularını incelemiştir. Ankara Bölge Adliye Mahkemesi pilot bölge olarak seçilmiş ve bu mahkemeye bağlı 19 il (Ankara, Aksaray, Bartın, Bolu, Çankırı, Düzce, Eskişehir, Karabük, Karaman, Kastamonu, Kayseri, Kırıkkale, Kırşehir, Konya, Nevşehir, Niğde, Sivas, Yozgat, Zonguldak) son bir yıl içinde gelen istismar olguları demografik özellikler (bölge, yaş, cinsiyet vb.) açısından değerlendirilmiştir. Doküman incelemesi tekniği ile 1500 yargı kararı ele alınmıştır. TÜİK verilerine göre nüfus yoğunluğu bakımından değerlendirildiğinde; Niğde ve Düzce illerinde suç oranının daha yüksek, Sivas, Aksaray ve Yozgat illerinde ise daha düşük olduğu, 1500 cinsel istismar olgusunda çoğunlukla çocukların mağdur olduğu, failerin büyük çoğunluğunun 21-64 yaşları arasında ve tamamına yakınının erkek olduğu, 1454 olguda cinsel istismarın ilk kez yaşandığı, 46 olguda ise istismarın bir yıl ve üzerinde süreyle gerçekleşikten sonra adli mercilere yansıdığı, vakaların birçoğunun mahkûmiyet ile sonuçlandığı belirlenmiştir.

Y. Aydoğan ve Aydoğan (2017b) Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 17. ceza dairesine gelen 100 örnek olguyu incelemiştir. Çocuklara yönelik cinsel istismarın önlenmesinde on başlık altında aileye yönelik çözüm önerileri sunmuşlardır. Bunlar; doğru eş ve arkadaş seçimi, aileyi, çocuğu ve toplumu bilgilendirme, özellikle aile içi cinsel istismarda ev ortamının düzenlenmesi, çocukla iletişimde olan kişinin gözlem ve ipuçlarını doğru değerlendirmesi, doğru yere anında bildirimde bulunma, cinsel istismarın yaşanmaması için gerekli önlemlerin alınması şeklindedir. Araştırmada, aile odaklı çözüm stratejilerinin

başarılı bir şekilde uygulanması ile çocuğun cinsel istismarına ilişkin olguların büyük oranda önlenebileceğine dikkat çekilmiştir.

Balaban, Çiftçi ve Aydoğan (2017) tarafından yapılan araştırmada; çocukların, çocuk haklarına ilişkin görüşleri incelenmiştir. 5-6 yaş grubu 40 çocuk ile yarı yapılandırılmış nitel bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar tarafından ‘çocukların hakları nelerdir? Çocuk haklarını kimden öğrendin?’ gibi açık uçlu görüşme soruları hazırlanmış, çocuklar tarafından daha kolay anlaşılması için resimli kartlar kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, çocuk haklarına ilişkin bilgilendirmenin okul öncesi dönemde başlaması ve okul öncesi öğretmenlerinin konu ile ilgili desteklenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Barut (2018), yaptığı araştırmada cinsel istismar mağduru kız çocuklarının umutsuzluk düzeyi ile saldırgan tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Örneklem grubunu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Diyarbakır, Batman, Mardin, Gaziantep, Şanlıurfa ve Adıyaman illerindeki Çocuk Destek Merkezlerinde hizmet alan cinsel istismar mağduru kız çocukları oluşturmaktadır. Beck Umutsuzluk Ölçeği ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği kullanılan çalışmada cinsel istismar mağduru kız çocuklar ortalama düzeyde *umutsuz* ve ortalamanın üzerinde *saldırgan* olarak belirlenmiştir.

Frampton, Poole, Dopson ve Pusch (2018) tarafından yapılan çalışmada, insan yaşamı boyunca pek çok fiziksel ve zihinsel sağlık sorununa yol açan olumsuz çocukluk deneyimlerinin yetişkin depresyonu ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırmada, olumsuz çocukluk çağı deneyim puanının, zaman içinde değişip değişmediği ve yetişkin depresyonu semptomlarından etkilenip etkilenmediğini araştırmak üzere aile sağlık merkezlerinden 284 katılımcı seçilmiştir. Katılımcılar üç ay arayla, depresyon ve olumsuz çocukluk çağı deneyim anketlerini doldurmuşlardır. Çalışmanın sonucunda, olumsuz çocukluk çağı deneyim puanının sabit olduğu ve yetişkinlerde depresyon durumuna bağlı olarak değişmediği tespit edilmiştir.

Chandraratne, Fernando ve Gunawardenac (2018), Sri Lanka bölgesindeki 18-19 yaşlarındaki öğrenciler arasında, çocukluk döneminde yaşanan fiziksel, cinsel ve duygusal istismar deneyimlerinin yaygınlığını belirlemek için yaptıkları araştırmada, 1500 öğrenciyi kapsayan bir örneklem grubu kullanmışlardır. Fiziksel, duygusal ve cinsel istismar deneyimleri ile istismardaki yaş, failler, sonuçlar ve şiddet unsurları, kültürel bağlamda uyarlanmış ve doğrulanmış bir ISPCAN versiyonu olan ICAST-R (Child Abuse Screening Tool-Retrospective Version) kullanılarak belirlenmiştir. Araştırma neticesinde,

çocukluk döneminde maruz kalınan istismar türlerine ilişkin oranlar; fiziksel % 45.4, cinsel % 9.1 ve duygusal istismar %27.9 olarak bulunmuştur. Buna ek olarak, fiziksel ile duygusal istismarın erkek öğrenciler arasında daha yaygınken, cinsel istismarın ise kız öğrenciler tarafından daha fazla maruz kalındığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada, ebeveynlerin ve öğretmenlerin fiziksel ve duygusal istismarın en önemli failleri iken, cinsel istismar olaylarının birçoğunun ise komşular veya yabancılar tarafından gerçekleştirildiği belirlenmiştir.

Tenkorang (2019), çocuk yaşta evlilik ile aile içi şiddet arasındaki ilişkiyi incelemek üzere 2289 evli Gana'lı kadının katılım sağladığı bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada çocuk yaşta evlenmiş olan kadınların diğer kadınlara göre sosyo-ekonomik özelliklerinin, toplumsal cinsiyet normları ile bağımsızlığa ilişkin tutumlarının birbirinden farklı olduğu tespit edilmiştir. Buna göre; çocuk yaşta evlilik yapan kadınların yetişkin yaşta evlilik yapan kadınlara göre eğitim seviyelerinin daha düşük olduğu, ataerkil cinsiyet normlarını destekledikleri ve ev içerisinde daha az bağımsızlığa sahip oldukları tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca, çocuk yaşta evlilik ile fiziksel, cinsel ve duygusal olmak üzere aile içi şiddet arasında önemli bir ilişki olduğu da belirlenmiştir.

Vandermiden vd. (2019) ulusal bir örnekleme ihmal, çocuk ve aile nitelikleri ile psikolojik etkilerini incelemişlerdir. 1 ay-17 yaş grubu çocuk ve gençlerin deneyimlerine dayanan araştırma Şiddete Maruz Kalan Çocuklarla İlgili Ulusal Araştırmalar-NatSCEV tarafından 2011-2014 yıllarında gerçekleştirilmiştir. Amerika'da bulunan iki farklı örneklem grubu seçilmiştir. Sosyodemografik özellikler, travma belirtileri, intihar düşüncesi, alkol kullanımı ve yasadışı uyuşturucu kullanımını anlayabilmek için telefon anketleri kullanılmıştır. Sonuç olarak; Amerika'daki yaklaşık her 17 çocuktan birinin bir önceki sene bir ihmal yaşadığı ve her 7 çocuktan birinin hayatının bir döneminde bir ihmal yaşadığı tespit edilmiştir. Ebeveynin iş görememesi veya ebeveynin yokluğundan dolayı denetim ihmal en yaygın olan ihmal çeşididir. Biyolojik ebeveynleri ile birlikte yaşayanların yaşamayanlara kıyasla daha az ihmal yaşadığı, 10-17 yaş arasındaki ihmal edilen ergenlerin daha fazla travma semptomları gösterdikleri ve intihar düşüncesi yaşadıkları, birçoğunun ise alkol ve yasadışı madde kullandıkları saptanmıştır.

Sosyal Beceriler İle İlgili Araştırmalar

McClelland, Morrison ve Holmes (2000), risk altındaki çocuklarda sosyal becerilerin rolünü araştırmışlardır. Yaptıkları çalışma kapsamında; oyun ile ilgili becerilerin, anaokulunun başlangıcında ve ikinci sınıfın sonunda akademik sonuçlar ile ilişkisini incelemişlerdir. Bir öğretmen değerlendirme ölçeği olan Cooper-Farran Davranış Derecelendirme Ölçeği uygulayarak oyunla ilgili beceri puanları düşük olan 540 çocuk içinden seçtikleri çocuklarla çalışmışlardır. Araştırma sonucunda oyun ile ilgili beceriler ile akademik sonuçlar arasında anlamlı ilişki olduğu, ailesel ve sosyo-kültürel bağlamda genel örneklemden farklı özelliklere sahip olan çocukların oyun becerilerinin zayıf olduğu bulunmuştur. Ayrıca bu çocukların daha düşük zeka seviyesine sahip oldukları, daha fazla davranış bozukluğu ve daha fazla sağlık problemleri yaşadıkları tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına istinaden, başarılı bir okula başlangıç süreci ve erken dönemde gelişen akademik başarı için oyun becerilerinin erken dönemde kazandırılmasının önemi ortaya çıkmıştır.

Barkin, Smith ve Durant (2002) tarafından yapılan çalışmada, ergenlerin davranış ve sosyal becerilerinin madde kullanımı ve gelecek süreçte madde kullanım niyetleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bu amaçla, 7. sınıf öğrencisi yaşları 12 ve 13 olan 2646 kişinin katılım sağladığı bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Ankete katılım sağlayan öğrencilerin demografik özellikleri; beyaz ve siyahi olmak üzere iki etnik grup ve aile yapıları ise tek ebeveyne sahip ve iki ebeveyne sahip olmak üzere iki gruptur. Buna göre; katılan öğrencilerin %50.6'sı kadın, %69.9'u iki ebeveynli ailede yaşamakta ve %58.4'ü ise beyaz ırktandır. Öğrencilere daha önce hayatlarında tütün, alkol ve uyuşturucu gibi maddeleri kullanıp kullanmadıkları, kullanım sıklığı, bu maddeleri özellikle önümüzdeki yıl içinde kullanıma karşı olumlu tutumlarına ilişkin sorular yöneltilerek madde kullanım tekliflerine hayır diyebilme hususunda öz yeterlilikleri, reklam görüntüleme becerileri kaygı azaltma becerileri, iletişim becerileri gibi sosyal becerileri ölçülmüştür. Ayrıca öğrencilere silah taşıma alışkanlıkları ile birlikte kavgalara katılımlarına ilişkin sorular da yöneltilmiştir. Elde edilen veriler değişken analizi ve çoklu doğrusal regresyon metotları ile analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda önümüzdeki süreçte madde kullanımına olumlu bakış gösteren öğrenciler ile mevcut madde kullanan öğrenciler arasında doğrudan bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada yer alan öğrencilerden şu anda madde kullanan kişilerin silah taşıma ve kavgaya katılım eğilimlerinin de bulunduğu tespit edilmiştir.

Madde kullanımı ile uyuşturucu kullanımına karşı hayır diyebilme konusunda öz yeterlilik, sosyal beceriler, silah taşıma ve kavga davranışları arasında önemli derecede ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Korkut (2002), lise öğrencilerinin problem çözme becerilerini incelediği çalışmasını normal ve süper lisede okumakta olan 239'u kız, 155'i erkek olmak üzere toplam 394 öğrenci ile gerçekleştirmiştir. Araştırmada, Kişisel Bilgi Formu ve Problem Çözme Envanteri kullanılmış ve sonuç olarak cinsiyet, okul türü, yaş ve babanın işine göre anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Annenin işi, anne ve babanın eğitimlerine göre problem çözme becerilerinin değişmediği saptanmıştır.

Acun-Kapıkıran, Bora-İvrendi ve Adak (2006) tarafından okul öncesi çocuklarında sosyal becerilerin demografik değişkenler bakımından incelenmesinin amaçlandığı çalışmada farklı sosyal beceri ölçeklerinden faydalanılarak geliştirilen Sosyal Beceri Ölçeği (SBÖ) 343 öğrenciye uygulanmıştır. Bulgulara göre erkeklerin kızlara kıyasla uyum puanlarının daha yüksek olduğu, 6 yaş çocuklarının iletişim ve uyum becerisi açısından 4 ve 5 yaş çocuklarına istinaden daha yüksek puan aldıkları saptanmıştır.

Çubukçu ve Gültekin (2006), ilköğretime devam eden öğrencilerine kazandırılması gereken sosyal becerileri tespit etmek amacıyla Eskişehir il merkezinde bulunan on farklı okulda görevli öğretmenlere kendilerinin geliştirmiş oldukları sosyal beceri listesini uygulamışlardır. Liste, ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri, grupla iş yapma becerileri, duygulara yönelik beceriler, stres durumuyla başa çıkma becerileri, plan yapma ve problem çözme becerileri ve özdenetimi koruma becerileri olmak üzere altı ana başlık içermektedir. İlköğretim öğretmenleri sosyal beceriler alanı olarak en çok ilişkiyi başlatma ve sürdürmenin önemli olduğunu, bu alan içinde ise en önemlisinin haklarını koruma ve savunma becerisi olduğunu belirtmişlerdir.

Aydoğan, Kılınç ve Tepetaş (2009), sosyal becerilere ilişkin ebeveyn görüşlerini incelemişlerdir. Anne ve babaların çocuklarını yetiştirme konusunda kullandıkları sosyal beceri stratejilerinin tanımlandığı araştırmada 60-72 aylık 222 okulöncesi dönem çocuğuna ve anne babalarına (444) Anket Formu ve Sosyal Beceri Stratejileri Ölçeği uygulanmıştır. Sonuç olarak anne ve babalar arasında sosyal becerilerin önemine katılım puanları ve sosyal becerilerin alt boyutu olan sonuçların kabulüne ilişkin beceriler açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu saptanmıştır.

Ogelman ve Sarıkaya (2014), 5-6 yaş çocukların sosyal becerilerini belirlemek amacıyla okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubundan 70 çocuk için Ladd ve Profilet Çocuk Davranışı Ölçeği, Akranların Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği, Okula Uyum Öğretmen Değerlendirme Ölçeği, Sosyal Beceri Gözlem Formu uygulamışlardır. Sonuç olarak; kardeşi olan çocukların, kardeşi olmayan çocuklara istinaden sosyal beceri düzeylerinin daha yüksek olduğu, kardeş sahibi olup olmama ile akran ilişkilerine bağlı değişkenlerden saldırganlık, dışlanma, sosyal olmayan davranış, aşırı hareketlilik ve akran şiddetine maruz kalma arasında anlamlı bir farklılık olduğu, kardeşi olanların okulu sevmeye ve kendi kendini yönetme davranışının daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Caemmerer ve Keith (2015), anaokulundan 8. sınıfa kadar başarı ve sosyal becerilerin karşılıklı ilişkisini inceledikleri boylamsal çalışmada Early Childhood Longitudinal Study programı (CLS-K) uygulamışlardır. Öğrencilerin sosyal becerileri ve standartlaştırılmış matematik ve okuma başarılarına verdikleri öğretmen puanları sırasıyla 4 ve 5 defa toplanarak CLS-K ile analiz edilmiştir. Sosyal beceriler ile başarının boylamsal etkilerini belirlemek için gizli değişkenli yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Sonuç olarak, öğrencilerin daha sonraki başarıları üzerinde sosyal becerilerin etkilerinin çok yüksek oranda olduğu bulunmuştur. Bu bulgular, akademik olarak güçlük çeken öğrencilerin gelecekteki sosyal becerilerinin eğitimciler için endişe yaratabileceği ve hem sosyal beceri hem de akademik başarı açısından müdahale ve önleme çabaları ile gelecekte diğer becerilerin iyileştirilmesine yardımcı olabileceğini göstermiştir.

Aydoğan, Metin, Büyüköztürk, Mercan ve Kavak (2017) tarafından yapılan çalışmada; Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü öğrencilerinin sosyal becerileri ile problem çözme becerileri arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Bölümler arasındaki farklılıkları tespit etmek amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu amaçla 2016-2017 öğretim yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitim ve Sınıf Öğretmenliği bölümlerinde birinci ve dördüncü sınıfta okuyan toplam 246 öğretmen adayının katılım sağladığı bir çalışma düzenlenmiştir. Yapılan çalışmada, Aydoğan ve Özyürek (2016) tarafından geliştirilen SOBE ve Heppner ve Peterson (1982) tarafından geliştirilen Problem Çözme Envanteri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin sosyal beceri yeterlilikleri ile problem çözme beceri algılarında pozitif bir ilişki olduğu ve öğrencilerin yaşlarının sosyal beceri düzeylerinde fark oluşturduğu tespit edilmiştir. Ayrıca

akademik ortalaması yüksek olan öğrencilerin daha yüksek seviyede sosyal beceriye sahip oldukları ve yeterli seviyede problem çözme yeterliliği bulunduğu tespit edilmiştir.

Güven (2017), 12-14 yaş grubu çocukların müziğe ilişkin tutumları ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, betimsel araştırma modeli kullanmıştır. 803 çocuğun müziğe ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla Müziğe İlişkin Tutum Ölçeği, sosyal becerilerini saptamak amacıyla Çocuklar İçin Sosyal Beceri Ölçeği ve araştırmacı tarafından düzenlenen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Sonuç olarak; kız çocukların müziğe ilişkin tutumlarının ve sosyal becerilerinin daha yüksek olduğu, akademik başarı algısının yükseldikçe müziğe ilişkin tutumlarının arttığı, bir müzik enstrümanı çalan çocukların çalmayan çocuklara kıyasla müziğe ilişkin tutumlarının ve sosyal becerilerinin daha yüksek olduğu ve çocukların müziğe ilişkin tutumlarının sosyal beceri düzeylerini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması, çözümlenmesi ve yorumlanmasına yönelik bilgilere ve açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, ergenlerin istismara maruz kalma durumları ile sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen tarama modelinin kullanıldığı betimsel bir araştırmadır. Betimsel araştırma, verilerin bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir biçimde tanımladığı araştırma türüdür. Tarama modelleri ise, bir grubun belirli özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaçlayan çalışmalardır (Büyüköztürk, 2010, s. 21).

Araştırmanın bağımsız değişkenlerini araştırmaya katılan ergenlerin ve ebeveynlerinin sosyo-demografik özellikleri ve istismara ilişkin bilgileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın bağımlı değişkenleri ise; araştırmaya katılan ergenlerin sosyal beceri puanlarıdır.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesindeki Konya İl Müdürlüğüne bağlı yatılı kuruluşlarda korunma ve bakım altında bulunan 14-18 yaş grubu ergenler oluşturmaktadır. Ergenlere ait dosya taraması sonucunda ihmal ve istismara dair bulguları olan ve araştırmayı kabul eden 170 ergen araştırmaya dahil

edilmiştir. Araştırma evreninin tamamının araştırmaya alınması planlanmış ancak zihinsel problemi olanlar ve üniversite öğrenimine devam eden ergenler çalışma grubunda yer almamıştır.

Ergenlere ve anne/babalarına ait sosyo-demografik özellikler Tablo 1 ve Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 1
Ergenlere Ait Sosyo-Demografik Özellikler

Değişken		Sayı	%
Yaş	14 yaş	54	31.8
	15 yaş	32	18.8
	16 yaş	41	24.1
	17 yaş	25	14.7
	18 yaş	18	10.6
Cinsiyet	Kız	68	40.0
	Erkek	102	60.0
Okula devam etme durumu	Okula gitmiyor	31	18.2
	Ortaokula devam ediyor	60	35.3
	Liseye devam ediyor	79	46.5
Aile Durumu	Evli	27	15.9
	Boşanmış	75	44.1
	Evlenmemiş	18	10.6
	Anne/baba vefat etmiş	25	14.7
	Anne/baba cezaevinde	25	14.7
Kuruluşa gelmeden önceki aile yapısı	Çekirdek aile	30	17.6
	Geniş aile	4	2.4
	Tek ebeveynli	88	51.8
	Üvey anne/baba	23	13.5
	Koruyucu aile	2	1.2
	Evlat edinen aile	1	0.6
	Diğer akrabalar	20	11.8
	Akraba olmayan kişiler	2	1.2
	Kent bölgesi	97	57.1
	Kırsal bölge	73	42.9
Kuruluş bakımında kalma süresi	1 yıldan az	75	44.1
	1-3 yıl	30	17.6
	4-6 yıl	31	18.2
	6 yıldan fazla	34	20.0
Psikiyatrik destek alma durumu	Evet	68	40.0
	Hayır	102	60.0

Tablo 1 incelendiğinde; çalışma grubunu oluşturan ergenlerin %31.8’inin 14 yaş, %18.8’inin 15 yaş, %24.1’inin 16 yaş, %14.7’sinin 17 yaş ve %10.6’sının 18 yaş, %40’ının kız, %60’ının erkek, %18.2’sinin çeşitli sebeplerden dolayı okula gitmediği, %35.3’ünün ortaokulda, %46.5’inin ise lisede öğrenim gördüğü gözlenmektedir.

Ergenlerin aile durumu incelendiğinde; %15.9'unun anne/babasının evli, %44.1'inin boşanmış, %10.6'sının gayri resmi birliktelik yaşadığı, %14.7'sinin vefat ettiği, %14.7'sinin cezaevinde olduğu görülmektedir.

Ergenlerin kuruluşa gelmeden önceki aile yapılarına bakıldığında; ergenlerin %17.6'sının çekirdek ailede, %2.4'ünün geniş ailede, %51.8'inin tek ebeveyni ile, %13.5'inin üvey anne/babası ile, %1.2'sinin koruyucu ailesi ile, %0.6'sının evlat edinen ailesi ile, %11.8'inin akrabaları ile yaşadığı, %1.2'sinin ise akraba olmayan kişilerle yaşadığı tespit edilmiştir.

Ergenlerin, kuruluşa gelmeden önce %57.1'inin kentsel bölgede, %42.9'unun kırsal bölgede yaşamakta olduğu; kuruluş bakımında kalma süresi olarak %44.1'inin 1 yıldan daha az süredir, %17.6'sının 1-3 yıldır, %18.2'sinin 4-6 yıldır ve %20.0'mın 6 yıldan fazla süredir kurum bakımında kalmakta olduğu; %40'ının psikiyatrik destek aldığı, %60'ının destek almadığı belirlenmiştir.

Tablo 2
Ergenlerin Anne ve Babalarına Ait Sosyo-Demografik Özellikler

Değişken		Sayı	%
Annenin yaşı	30-39 yaş	67	39.4
	40-49 yaş	72	42.4
	50 yaş ve üzeri	18	10.6
Babanın yaşı	30-39 yaş	33	19.4
	40-49 yaş	70	41.2
	50 yaş ve üzeri	39	22.9
Annenin eğitim durumu	Okur-yazar değil	18	10.6
	Okur-yazar	16	9.4
	İlkokul	102	60.0
	Ortaokul	15	8.8
	Lise	8	4.7
Babanın eğitim durumu	Okur-yazar değil	5	2.9
	Okur-yazar	11	6.5
	İlkokul	109	64.1
	Ortaokul	23	13.5
	Lise	14	8.2
Annenin iş durumu	Çalışmıyor	101	59.4
	İşçi	18	10.6
	Serbest meslek	16	9.4
	Diğer	35	20.6
Babanın iş durumu	İşçi	34	20.0
	Çiftçi	16	9.4
	Serbest meslek	36	21.2
	Çalışmıyor	24	14.1
	Diğer	60	35.3
Annenin psikiyatrik destek durumu	Destek alıyor	29	17.1
	Destek almıyor	89	52.4
	Bilinmiyor	52	30.6
Babanın psikiyatrik destek durumu	Destek alıyor	14	8.2
	Destek almıyor	95	55.9
	Bilinmiyor	61	35.9
Annenin alkol/madde kullanımı	Kullanıyor	27	15.9
	Kullanmıyor	112	65.9
	Bilinmiyor	31	18.2
Babanın alkol/madde kullanımı	Kullanıyor	46	27.1
	Kullanmıyor	74	43.5
	Bilinmiyor	50	29.4

Tablo 2'ye göre ergenlerin anne ve babalarına ait sosyo-demografik bilgiler incelendiğinde; annelerin %39.4'ü 30-39 yaş aralığında, %42.4'ü 40-49 yaş aralığında, %10.6'sı 50 yaş ve üzerinde, babaların %19.4'ü 30-39 yaş aralığında, %41.2'si 40-49 yaş aralığında, %22.9'u 50 yaş ve üzerindedir. Annelerin %10.6'sının okur-yazarlığı bulunmamakta iken, %9.4'ü okur-yazar, %60'ı ilkokul, %8.8'i ortaokul, %4.7'si lise mezunudur. Benzer şekilde babaların %2.9'unun okur-yazarlığı bulunmamakta iken %6.5'i okur-yazar, %64.1'i ilkokul, %13.5'i ortaokul, %8.2'si lise mezunudur. Annelerin %59.4'ü çalışmamakta, %10.6'sı işçi, %9.4'ü serbest meslekle uğraşmakta, %20.6'sı ise diğer

işlerde çalışmaktadır. Babaların %20'si işçi, %9.4'ü çiftçi, %21.2'si serbest meslekle uğraşmakta, %35.3'ü diğer işlerde çalışırken, % 14.1'i çalışmamaktadır. Annelerin %17.1'i psikiyatrik destek alırken, %52.4'ü psikiyatrik destek almamakta, %30.6'sının ise psikiyatrik destek alıp almadığı bilinmemektedir. Yine babaların %8.2'si psikiyatrik destek alırken, %55.9'u psikiyatrik destek almamakta, %35.9'unun ise psikiyatrik destek alıp almadığı bilinmemektedir. Annelerin %15.9'u alkol/madde kullanırken, %65.9'u alkol/madde kullanmamakta, %18.2'sinin ise alkol/madde kullanıp kullanmadığı bilinmemektedir. Babaların %27.1'i alkol/madde kullanırken, %43.5'i alkol/madde kullanmamakta, %29.4'ünün ise alkol/madde kullanıp kullanmadığı bilinmemektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, Sosyo-Demografik Bilgi Formu ve İstismar Anket Formu ile Sosyal Beceri Envanteri (SOBE) kullanılmıştır.

Sosyo-Demografik Bilgi Formu

Ergenlerin sosyal becerileri üzerine etkili olabileceği düşünülen bilgileri içermektedir. Bu çerçevede ilgili formda ergen ve ailesine ait kişisel bilgiler, psikiyatrik destek öyküleri, ergenlerin korunma ve bakım altında kalma süreleri, aileleriyle görüşme durumları gibi bilgileri içeren maddeler yer almaktadır.

İstismar Anket Formu

İstismar Anket Formu, Araştırma konusu ile ilgili literatür taraması yapıldıktan sonra çocuk istismarı ve ihmali alanında çalışan uzmanlardan görüş alınarak geliştirilmiştir. Toplamda 23 soruyu içeren anket formundaki son üç soru, ISPCAN Çocuk İstismarı Tarama Aracı Anket Formunun (ICAST-C) ev içi şiddete tanıklık etme yaşantılarını değerlendiren sorular içinden gerekli izinler alındıktan sonra forma dahil edilmiştir.

Sosyal Beceri Envanteri (SOBE)

Aydoğan ve Özyürek (2016) tarafından geliştirilen Sosyal Beceri Envanteri (SOBE) 14 yaş ve üzeri yetişkinlerin sosyal beceri düzeylerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Envanterin altı boyuta ait 60 maddelik yapısı bulunmaktadır. Literatür kapsamında envanterin ölçüt

geçerliğı için üç dış ölçüt alınarak analiz yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Cronbach alpha iç tutarlık katsayısı .98, test-tekrar test korelasyonu $r=0.550$ ($p<.01$) olarak hesaplanmıştır. Sosyal Beceri Envanteri (SOBE) geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları sonucunda ölçeğin 14 yaş üzeri bireylerin sosyal beceri düzeylerini ayırt edebileceğı sonucuna ulaşılmıştır (Aydoğan & Özyürek, 2016).

PÇBÖ alt boyutları ve maddelerine ilişkin bilgiler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

Sosyal Beceri Envanteri (SOBE) Alt Boyutları ve Madde Numaralarına İlişkin Bilgiler

Alt Boyutlar	Madde Numaraları	Madde Sayısı
Tanışma becerileri	1,2,3,4,5	5
Dinleme becerileri	6,7,8,9,10,11	6
Konuşma becerileri	12,13,14,15,16,17,18,19, 20	9
Nezaket becerileri	21,22,23,24,25,26,27,28	8
Duygularını yönetme becerileri	29,30,31,32,33,34,35, 36,37,38,39,40,41,42,43,44,45	17
İşbirliği becerileri	46,47,48,49,50,51,52,53,54,55,56,57,58,59,60	15
Toplam		60

Aydoğan, Y. & Özyürek, A. (2016). Sosyal Beceri Envanteri (SOBE): Geliştirilmesi, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Uluslararası Aile, Çocuk ve Eğitim Dergisi*, 9, 44-56.

Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Uygulama araçları ile ilgili gerekli izinler alındıktan sonra Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 29.11.2019 tarih ve 94952863-605.01-E.3038341 sayılı onayı doğrultusunda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesindeki Konya İl Müdürlüğüne bağlı 14-18 yaş grubu ergenlerin korunma ve bakım altında kalmakta olduğu yatılı kuruluşların idarecileri ve meslek elemanları ile görüşülmüş ve araştırmanın içeriğı hakkında bilgi verildikten sonra zaman çizelgesi oluşturulmuştur.

Sosyal Beceri Envanteri (SOBE), ergenlerin büyük kısmının okula veya işe gitmesi nedeniyle akşam Etüt saatlerinde ya da uygun oldukları gün ve saatlerde uygulanmıştır. Uygulama öncesinde ergenlere çalışmanın amacı açıklanmış, anket hakkında bilgi verilmiş ve sözlü olarak izinleri alınarak gönüllülük esasına dayalı olarak uygulama gerçekleştirilmiştir. Ergenlere herhangi bir süre kısıtlaması olmadığı, soruları içtenlikle cevaplamaları ve anketi doldururken takıldıkları yerlerde sorabilecekleri konusunda bilgi verilmiştir. Ergenlerin anketleri güvenle ve rahat bir şekilde doldurabilmeleri için ortamda gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Dosya bilgilerini içeren Sosyo-Demografik Bilgi Formu ile İstismar Anket Formu, kuruluştaki görevli meslek elemanı ile yapılan görüşme ve dosya taraması sonucu doldurulmuştur. Böylece kurum bakımında kalmakta olan ergenlere ihmal ve istismar durumları ile ilgili herhangi bir soru yöneltilmemiştir. Veri toplama araçlarının uygulanması yaklaşık iki aylık bir süreçte tamamlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 22 (Statistical Package For Social Science) paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırmada değişkenlerin ve çalışma grubunun evrendeki dağılımlarıyla ilgili normallik testi yapılmış, çalışma grubu büyüklüğünün 30'un üzerinde olması nedeniyle Kolmogorov-Smirnov (K-S) testi kullanılmıştır. Test sonuçlarına göre elde edilen anlamlılık düzeyi ($p>0.05$) ve çarpıklık, basıklık değerlerinin +1,500 ve -1,500 değerleri arasında olması nedeniyle dağılımın normal olduğu kabul edilerek parametrik testler uygulanmıştır. Böylece araştırmada elde edilen veriler, t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Ki-Kare (Chi-square) testi kullanılarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

BÖLÜM V

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde, ergenlerin istismara maruz kalma durumları ile sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen araştırmadan elde edilen bulgular yer almaktadır.

Çalışma grubuna dahil edilen ergenlerin sosyal beceri puanlarının istismar türlerine göre dağılımına yönelik bulgular Tablo 4, Tablo 5, Tablo 6 ve Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 4

Ergenlerin Sosyal Beceri Puanlarının Fiziksel İstismara Maruz Kalma Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Grup	Fiziksel istismar	N	$\bar{X}$	S	T	p
Tanışma becerileri	Var	60	17.73	4.64	.297	.767
	Yok	110	17.53	4.13		
Dinleme becerileri	Var	60	22.03	5.43	.176	.861
	Yok	110	21.89	5.83		
Konuşma becerileri	Var	60	30.40	8.26	-.111	.904
	Yok	110	30.53	8.26		
Nezaket becerileri	Var	60	30.75	7.20	.166	.868
	Yok	110	30.56	6.87		
Duygularını yönetme becerileri	Var	60	59.36	12.60	.208	.835
	Yok	110	58.97	11.32		
İşbirliği becerileri	Var	60	53.56	12.28	-.048	.962
	Yok	110	53.65	10.95		
TOPLAM SOBE	Var	60	213.85	43.66	.113	.910
	Yok	110	213.14	35.98		

p>0.05

Tablo 4’teki ergenlerin fiziksel istismara maruz kalma durumları ile sosyal beceriler arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar incelendiğinde; fiziksel istismara maruz kalan ergenlerin toplam sosyal beceri puan ortalamalarının $\bar{X}$ =213.85, istismar öyküsü

bulunmayan ergenlerin toplam sosyal beceri puan ortalamalarının ise $\bar{X}=213.14$ olduğu belirlenmiştir. Bulgular alt boyutlar açısından ele alındığında da fiziksel istismara maruz kalan ya da kalmadığı belirlenen ergenlerin benzer sosyal beceri puan ortalamalarına sahip oldukları görülmektedir. Analiz sonuçlarına bakıldığında, fiziksel istismara maruz kalma durumunun ergenlerin toplam sosyal beceri puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı belirlenmiştir [$t_{(168)}=.113, p>.05$].

Fiziksel istismar ile ilgili yapılan çalışmalar, ülkemizde fiziksel istismar durumunun sıklıkla görüldüğüne işaret etmektedir. Oral vd. (2001), araştırmaya dâhil ettikleri 6-9 yaş grubu 50 çocuktan 30'unun fiziksel istismara maruz kaldığını belirtmiştir. Akpolat ve İnci (2012) tarafından yapılan araştırmada, 13-18 yaş grubundaki ergenlerden %22'sinin fiziksel istismara maruz kaldığı belirlenmiştir. Cankur vd. (2012) ilköğretim ikinci kademedeki öğrencilerle yaptığı araştırmanın sonucuna göre ise, çocukların %37'sinin fiziksel istismara maruz kaldıkları vurgulanmıştır. Yılmaz vd. ise 12-17 yaş grubu ergenlerde fiziksel istismar oranının %48 olduğunu belirtmiştir (Yılmaz vd. aktaran TBMM Araştırma Raporu, 2010, s. 398). Ayrıca, uluslararası araştırmalarda, dünya genelinde tüm çocukların %25-50'sinin birçok kez tekrarlanan ve ciddi düzeyde olan fiziksel istismara maruz kaldığı bildirilmektedir (TBMM Araştırma Raporu, 2010, s. 397).

Araştırma sonuçları ile literatür bilgileri birlikte değerlendirildiğinde fiziksel istismarın sosyal beceriler üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmamasında; toplumda özellikle bu istismar türünün ebeveyn ve çocuk arasında yarattığı kısır döngüden dolayı çok yaygın şekilde görülmesi, ailelerin çocuklarına karşı fiziksel gücü terbiye aracı olarak kullanması sonucu bireylerin zamanla durumu kanıksaması gibi faktörlerin etkili olabileceği düşünülmektedir.

Buna karşın fiziksel istismar durumunun bazı sosyal becerileri etkilediğine dair araştırmalar bulunmaktadır. Gündüz ve Gökçakan (2004), fiziksel olarak istismar edilen üniversite öğrencilerinin istismar edilmemiş olan öğrencilere oranla problem çözme becerileri açısından daha düşük düzeyde olduklarını belirtmişlerdir. Yılmaz-Irmak (2011) ise fiziksel istismarın şiddetinin artmasıyla ergenlerdeki dayanıklılık durumunu olumsuz etkilediğini vurgulamıştır.

Tablo 5

Ergenlerin Sosyal Beceri Puanlarının Cinsel İstismara Maruz Kalma Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Grup	Cinsel istismar	N	$\bar{X}$	S	T	p
Tanışma becerileri	Var	43	18.97	4.20	2.459	.015*
	Yok	127	17.13	4.26		
Dinleme becerileri	Var	43	22.34	5.44	.612	.541
	Yok	127	21.80	4.91		
Konuşma becerileri	Var	43	31.06	5.83	.628	.531
	Yok	127	30.29	7.37		
Nezakete becerileri	Var	43	31.30	6.49	.731	.466
	Yok	127	30.40	7.13		
Duygularını yönetme becerileri	Var	43	60.95	11.45	1.190	.236
	Yok	127	58.48	11.83		
İşbirliği becerileri	Var	43	56.30	10.60	1.794	.075
	Yok	127	52.71	11.55		
TOPLAM SOBE	Var	43	220.95	37.22	1.486	.139
	Yok	127	210.83	39.05		

* p<0,05

Tablo 5'te görüldüğü gibi; cinsel istismar öyküsü olan ergenlerin toplam sosyal beceri puan ortalamalarının $\bar{X}=220.95$, istismar öyküsü bulunmayan ergenlerin toplam sosyal beceri puan ortalamalarının ise $\bar{X}=210.83$ olduğu saptanmıştır. Bulgular alt boyutlar açısından ele alındığında; tanışma becerileri boyutunda cinsel istismar öyküsü bulunan ergenlerin sosyal beceri puan ortalamalarının $\bar{X}=18.97$, cinsel istismar öyküsü bulunmayan ergenlerin puan ortalamalarının $\bar{X}=17.13$ olduğu, diğer alt boyutlarda ise benzer sosyal beceri puan ortalamalarının elde edildiği gözlenmektedir. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda cinsel istismar durumu ile sadece tanışma becerileri alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu [$t_{(168)}=2.459$, $p<.05$], toplam sosyal beceri puanlarında ise anlamlı bir farklılık olmadığı [$t_{(168)}=1.486$, $p>.05$] görülmüştür.

Ergenlerin sosyal beceri alt boyutlarındaki puan ortalamalarına bakıldığında; cinsel istismar öyküsü bulunan ergenlerin daha yüksek puanlar aldıkları gözlenmektedir. Bu sonuç toplumsal yaşam ve cinsel istismara maruz kalma açısından ele alınması gereken önemli bir bulgu niteliğindedir. Sosyal beceriler ve bu kapsamda yer alan tanışma becerileri açısından yeterliliği yüksek ergenlerin sosyal çevrelerinin ve etkileşimlerinin daha güçlü olduğu kabul edildiğinde, hukuksal açıdan çocuk olarak nitelendirilebilecek bireylerin cinsel sömürüye, tekliflere açık hale gelmeleri üzücüdür. Şekil 1'de sunulan bulgulara göre cinsel istismar öyküsü bulunan 43 ergenden 29'unun aile dışındaki kişiler tarafından istismar edildiği belirlenmiştir. Bu bulgular bir arada değerlendirildiğinde cinsel

istismar davranışlarına maruz kalma durumunun çocukların/ergenlerin sosyal beceri düzeyleri ile ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Diğer yandan çalışma grubunda yer alan ergenlerin şu an kurum bakımında bulundukları süre ve etkileşimleri dikkate alındığında, maruz kaldıkları istismar öykülerini kurum personeline ve benzer öyküleri olan yaşlılarına aktararak, psikososyal destek olarak durumun üstesinden gelme ve sosyal olarak daha güçlü olma çabalarının bu sonuçlarda etkili olabileceği düşünülmektedir. Ancak bu sonuçlar üzerinde etkili olabilecek faktörlerin sağlıklı şekilde ortaya konabilmesi için konuya ilişkin derinlemesine ve ergenin yakın çevresini de içine alacak şekilde kapsamlı çalışmaların yapılarak, acil eylem planlarının hazırlanması ve bu çerçevede mağdur, ailesi ve sosyal çevresine yönelik çözüm odaklı eğitim programlarının geliştirilmesi yararlı olacaktır.

Y.Aydoğan ve Aydoğan (2017b) tarafından yapılan çalışmada cinsel istismar mağduru bireylerin %60'ının yakın çevresindeki kişiler (aile içindeki bireyler, akrabalar, tanıdık, öğretmen, şoför), %24'ünün ise arkadaşları tarafından istismara maruz kaldıkları belirlenmiştir. Diğer taraftan, cinsel istismar durumunun sosyal becerileri olumsuz yönde etkilediğini gösteren çalışmalar da bulunmaktadır. Bilgin (2015) 13-17 yaş arası 54 cinsel istismar mağduru ergenle yaptığı çalışmasında, cinsel istismara maruz kalan çocukların %63'ünün en az bir ruhsal bozukluk tanısı aldığını ve sosyal yeterliliklerinin düşük düzeyde olduğunu belirtmiştir.

Tablo 6
Ergenlerin Sosyal Beceri Puanlarının Duygusal İstismara Maruz Kalma Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Grup	Duygusal istismar	N	$\bar{X}$	S	t	p
Tanışma becerileri	Var	113	17.83	4.39	.987	.325
	Yok	57	17.14	4.12		
Dinleme becerileri	Var	113	22.46	5.06	1.938	.054
	Yok	57	20.89	4.87		
Konuşma becerileri	Var	113	30.84	6.98	.946	.346
	Yok	57	29.77	7.06		
Nezaket becerileri	Var	113	31.35	6.59	1.923	.056
	Yok	57	29.19	7.52		
Duygularını yönetme becerileri	Var	113	59.57	11.39	.723	.471
	Yok	57	58.19	12.50		
İşbirliği becerileri	Var	113	54.74	10.99	1.815	.071
	Yok	57	51.40	11.95		
TOPLAM SOBE	Var	113	216.82	38.01	1.633	.104
	Yok	57	206.59	39.61		

p>0.05

Tablo 6'ya göre; duygusal istismara maruz kalan ergenlerin toplam sosyal beceri puan ortalamalarının $\bar{x}=216,82$ olduğu, istismar öyküsü olmayan ergenlerin puan ortalamalarının ise $\bar{x}=206.59$ olduğu belirlenmiştir. Duygusal istismar durumu ile sosyal beceriler arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır [$t_{(168)}=1.633$, $p>.05$]. Bulgular alt boyutlar açısından değerlendirildiğinde de benzer puanların olduğu, ancak duygusal istismar öyküsü bulunanların lehine hem toplam hem de alt boyutlarda sosyal beceri puan ortalamalarının yüksek olduğu gözlenmektedir. Bu bulgu ile fiziksel ve cinsel istismara ilişkin bulguların benzerlik gösterdiği dikkati çekmektedir.

Hester (2000) yaptığı çalışmada, şiddete maruz kalan çocuklarda zor durumla mücadele etmenin sosyal beceri gelişimlerini artırdığı sonucuna ulaşmıştır (Hester'den aktaran Shipway, 2004, s. 117). Bu durumda duygusal istismar durumunun çocukların sosyal beceri düzeyleri üzerinde ters etki yaratmasının nedeni olarak ergenlerin istismar durumu ile baş etmek için daha fazla sosyalleşme çabası içine girdikleri varsayımı düşünülebilir.

Yapılan araştırmalar istismar türlerinden en çok duygusal istismar durumunun yaşandığını ortaya koymaktadır. TBMM bünyesinde kurulan araştırma komitesi tarafından yapılan çalışmada 13-18 yaş grubu ergenlerin %36'sının, Yılmaz vd. tarafından gerçekleştirilen araştırmada ise 12-17 yaş grubu ergenlerden %60'ının duygusal istismara maruz kaldığı belirlenmiştir (Yılmaz vd.'den aktaran TBMM Araştırma Raporu, 2010). Cankur vd. (2012) ise 6. ve 8. sınıf öğrencilerden %68'inin duygusal istismar mağduru olduğunu vurgulamışlardır. Şimşek (2015) ICAST-R ölçeğini kullanarak 18 yaşından önce yaşanan istismar (fiziksel, cinsel, duygusal) durumunu belirlediği araştırmasında; 173 Tıp Fakültesi öğrencisi arasında en sık görülen istismar türünün duygusal istismar (%40,5) olduğunu belirlemiştir. Güler vd. (2002) yaptıkları araştırmada, çalışmaya dahil ettikleri annelerin %93'ünün çocuklarını duygusal istismar/ihtimal ettiklerini belirlemişler ve annelerin çoğunlukla çocuklarını sevdiğini belli etmediğini ve bağırma, azarlama davranışlarını çocuğun eğitimi için gerekli davranış olarak gördüklerini vurgulamışlardır.

Duygusal istismar olgularında çeşitli psikolojik sorunların meydana geldiğini ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır. Karaca (2001), ergenlerin anne/babalarından algıladıkları duygusal istismar düzeyinin ergende kendini suçlama davranışına neden olduğunu belirtmiştir. Arslan ve Balkıs (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise; ergenlikte yaşanan duygusal istismarın psikolojik sağlamlık ve öz-yeterlilik becerilerini olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 7

Ergenlerin Sosyal Beceri Puanlarının İhmale Maruz Kalma Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Grup	İhmal	N	$\bar{X}$	S	t	p
Tanışma becerileri	Evet	128	17.37	4.35	-1.189	.236
	Hayır	42	18.28	4.15		
Dinleme becerileri	Evet	128	21.60	5.28	-1.706	.092
	Hayır	42	22.95	4.10		
Konuşma becerileri	Evet	128	29.87	7.36	-2.330	.022*
	Hayır	42	32.35	5.46		
Nezaket becerileri	Evet	128	30.00	7.12	-2.231	.028*
	Hayır	42	32.54	6.17		
Duygularını yönetme becerileri	Evet	128	58.51	12.28	-1.288	.201
	Hayır	42	60.92	9.89		
İşbirliği becerileri	Evet	128	52.69	11.96	-2.148	.034*
	Hayır	42	56.45	9.02		
TOPLAM SOBE	Evet	128	210.07	40.54	-2.255	.027*
	Hayır	42	223.52	30.90		

*p<0,05

Tablo 7 incelendiğinde; ihmale maruz kalan ergenlerin toplam sosyal beceri puan ortalamalarının $\bar{X}=210.07$ olduğu, istismara maruz kalma durumu olmayan ergenlerin puan ortalamalarının ise $\bar{X}=223.52$ olduğu belirlenmiştir. Elde edilen sosyal beceri puan ortalamaları alt boyutlar açısından incelendiğinde; fiziksel, cinsel, duygusal istismar bulgularından farklı olarak ihmale maruz kalmayan ergenlerin tüm alt boyutlarda daha yüksek sosyal beceri puan ortalamaları elde ettikleri görülmektedir. İstatistiksel analizler sonucunda ergenlerin ihmal öyküleri ile konuşma becerileri [$t_{(168)}=-2.330$, $p<.05$], nezaket becerileri [$t_{(168)}=-2.231$, $p<.05$], işbirliği becerileri [$t_{(168)}=-2.148$, $p<.05$] ve toplam sosyal beceri puanlarında [$t_{(168)}=-2.255$, $p<.05$] anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır.

Bulgulara göre; çalışma grubundaki ergenlerden ihmale maruz kalanların sosyal becerilere ait alt boyutlardan dördünde ihmal durumu olmayanlara kıyasla anlamlı düzeyde daha düşük puanlar aldıkları görülmüştür. Buna göre ergenlerin sosyal beceri düzeyleri üzerinde istismara ilişkin değişkenlerden en çok ihmal öykülerinin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu durumda çocuğunun bakımı ile yükümlü olan bireylerin sahip oldukları imkanlar, çocuklarına sundukları sağlık, beslenme, güvenlik, eğitim olanakları, sosyal ve duygusal etkileşimlerinin yani ihmal kapsamında ele alınabilecek tüm kriterlerin çocuğun/ergenin sosyal beceri performansı üzerinde önemli etkilerinin olduğunu söylemek mümkündür.

Yapılan araştırmalar, aile faktörünün çocukların sosyal beceri düzeyleri üzerinde oldukça etkili olduğunu göstermiştir. Göktaş (2015), aile katılımlı sosyal beceri eğitim programının okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerileri üzerinde anlamlı düzeyde etkili olduğunu ve aile faktörünün çocuğun sosyal beceri gelişimindeki önemine dikkati çekmiştir. Berliner (2000), ihmale maruz kalan çocuklarda utanç duygusunun oluştuğu, okula yönelik isteksizlik geliştiği ve bunun sonucu olarak da akademik başarının düştüğünü vurgulamıştır.

Çalışmanın bu bulgusu ile literatür bilgileri birlikte değerlendirildiğinde; kurum bakımı altındaki ergenlerin sosyal becerilerin gelişmeye başladığı ilk yer olan aile ortamından mahrum kalmalarının sonucu olarak sosyal beceri düzeylerinin olumsuz yönde etkilendiği düşüncesine istinaden ihmale maruz kalan ergenlere yönelik sosyal beceri eğitim programları düzenlenmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Çalışma grubuna dahil edilen ergenlerin sosyal beceri puanlarının yaşa göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8
Ergenlerin Sosyal Beceri Puanlarının Yaşa Göre ANOVA Sonuçları

Grup	Yaş	N	$\bar{X}$	S	F	p
Tanışma becerileri	14	54	16.53	4.48	1.516	.200
	15	32	18.75	4.22		
	16	41	17.68	4.34		
	17	25	17.88	4.24		
	18	18	18.16	3.61		
Dinleme becerileri	14	54	20.87	5.07	1.004	.407
	15	32	22.56	4.24		
	16	41	22.24	5.43		
	17	25	22.92	4.78		
	18	18	22.00	5.61		
Konuşma becerileri	14	54	30.03	7.75	1.610	.174
	15	32	32.53	6.44		
	16	41	28.65	6.81		
	17	25	31.04	6.51		
	18	18	31.61	6.19		
Nezaket becerileri	14	54	29.16	7.26	1.696	.153
	15	32	33.12	6.32		
	16	41	30.95	6.59		
	17	25	30.20	7.44		
	18	18	30.44	6.76		
Duygularını yönetme becerileri	14	54	56.90	13.17	1.867	.119
	15	32	63.84	8.82		
	16	41	58.92	11.98		
	17	25	58.00	11.43		
	18	18	59.27	10.45		
İşbirliği becerileri	14	54	51.94	11.15	.993	.413
	15	32	56.37	11.41		
	16	41	54.70	10.70		
	17	25	53.40	12.52		
	18	18	51.61	12.05		
TOPLAM SOBE	14	54	205.46	40.82	1.603	.176
	15	32	227.18	35.79		
	16	41	213.17	37.46		
	17	25	213.44	38.09		
	18	18	213.11	38.45		

p>0.05

Tablo 8’de 14 yaş grubu ergenlerin toplam sosyal beceri puan ortalamalarının $\bar{X}$ =205.46, 15 yaş grubu ergenlerin toplam sosyal beceri puan ortalamalarının $\bar{X}$ =227.18, 16 yaş grubu ergenlerin toplam sosyal beceri puan ortalamalarının $\bar{X}$ =213.17, 17 yaş grubu ergenlerin toplam sosyal beceri puan ortalamalarının $\bar{X}$ =213.44 ve 18 yaş grubu ergenlerin toplam sosyal beceri puan ortalamalarının $\bar{X}$ =213.11 olduğu görülmektedir.

Araştırma bulgusu sosyal beceri alt boyutları açısından incelendiğinde; konuşma ve işbirliği haricindeki becerilerden ve toplam sosyal beceri puan ortalamalarından 14 yaş grubu ergenlerin diğer yaş gruplarından daha düşük puanlar elde ettikleri gözlenmektedir. 15 yaş grubu ergenlerin ise dinleme becerileri dışındaki diğer sosyal beceri alt boyutlarında ve toplam sosyal beceri puan ortalamalarında en yüksek puanlara sahip oldukları belirlenmiştir. Diğer yandan 16, 17 ve 18 yaş grubu ergenlerin sosyal beceri puan ortalamalarından benzer puanlar elde ettikleri görülmektedir. Araştırma bulguları birlikte değerlendirildiğinde analiz sonuçlarına göre sosyal beceriler ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olmadığı [$F_{(4,165)}=1.603$ $p>.05$] belirlenmiştir.

Yaş değişkeni ile sosyal beceriler arasındaki ilişkiye yönelik farklı çalışmalar bulunmaktadır. Tosuntaş- Karakuş (2006) ergenlerin sosyal beceri düzeylerini incelediği çalışmanın sonucunda yaş değişkeninin sosyal beceriler üzerinde anlamlı farklılık yaratmadığını, ancak yaş arttıkça olumsuz sosyal davranışın da arttığını tespit etmiştir. Milliyetçi (2008) mesleki ve teknik eğitime devam eden öğrenciler ile yaptığı araştırmada, 16 ve daha küçük yaş grubundaki öğrencilerin sosyal beceri puanlarının 17 yaş ve üzeri öğrencilerden daha yüksek olduğunu bulmuştur. Bu sonuca göre öğrencilerin yaşları büyüdükçe sosyal beceri düzeylerinin azaldığını vurgulamıştır.

Çalışma grubuna dahil edilen ergenlerin sosyal beceri puanlarının cinsiyete göre t-testi sonuçları Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9
Ergenlerin Sosyal Beceri Puanlarının Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları

Grup	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	p
Tanışma becerileri	Kız	68	18.44	4.31	2.09	.037*
	Erkek	102	17.03	4.24		
Dinleme becerileri	Kız	68	23.00	4.67	2.26	.025*
	Erkek	102	21.23	5.17		
Konuşma becerileri	Kız	68	31.44	6.41	1.45	.149
	Erkek	102	29.85	7.34		
Nezaket becerileri	Kız	68	31.61	6.56	1.51	.132
	Erkek	102	29.97	7.18		
Duygularını yönetme becerileri	Kız	68	59.86	11.85	.68	.495
	Erkek	102	58.60	11.72		
İşbirliği becerileri	Kız	68	54.95	10.74	1.24	.215
	Erkek	102	52.73	11.79		
TOPLAM SOBE	Kız	68	219.32	36.58	1.63	.103
	Erkek	102	209.44	39.80		

* $p<0.05$

Tablo 9'a göre; kız ergenlerin toplam sosyal beceri puan ortalamalarının $\bar{X}=219.32$, erkek ergenlerin ise toplam sosyal beceri puan ortalamalarının $\bar{X}=209.44$ olduğu belirlenmiştir. Bu bulgulara göre toplam sosyal beceri puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı [$t_{(168)}=1.63$, $p>.05$] görülmüştür. Bulgular alt boyutlar açısından değerlendirildiğinde; toplam puanlarda olduğu gibi, tüm alt boyutlarda da kızların sosyal becerilerinin daha iyi düzeyde olduğu gözlenmektedir. Özellikle tanışma becerilerinde ($\bar{X}=18.44$) ve dinleme becerilerinde ($\bar{X}=23.00$) kızların daha yüksek sosyal beceri puanları elde ettikleri görülmektedir. Yapılan analizler sonucunda ergenlerin sosyal beceri alt boyutlarından tanışma [$t_{(168)}=2.09$, $p<.05$] ve dinleme becerileri [$t_{(168)}=2.26$, $p<.05$] puanlarının cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Araştırma bulgusuna göre, sosyal beceri alt boyutlarından olan tanışma becerileri kapsamındaki yeni bir gruba katıldığında selam verme, kendini tanıtmak, gruptan ayrılırken veda sözcüklerini kullanma gibi becerilerde ve dinleme becerilerini içeren konuşurken göz teması kurma, karşısındakini dinlerken jest ve mimiklerini kullanma gibi sosyal becerilerde kız ergenlerin erkek ergenlere göre daha başarılı olduklarını söylemek mümkündür.

İstismar öyküsüne bakmaksızın kız ergenlerin sosyal becerilerinin daha yüksek olmasında; kız çocukların yetiştirme biçimlerinin, ailelerin kız çocuklarıyla paylaşımlarının yoğunluğunun, dil becerilerinin ve akran ilişkilerinin etkili faktörler olabileceği düşünülmektedir.

Durualp (2014), ergenlerin sosyal duygusal öğrenme düzeylerini incelediği araştırmasında kızların sosyal duygusal öğrenme puan ortalamalarının erkeklere kıyasla daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Canbay (2010), ergenlik dönemindeki kızların sosyal beceri düzeylerini erkeklere oranla önemli derecede daha yüksek olarak bulmuştur. Aynı şekilde Yurdakavuştu (2012), 5. sınıf öğrencilerinin duygusal zeka ve sosyal becerilerini karşılaştırdığı çalışmasında, kızların sosyal beceri ölçeğinden aldığı puanların erkeklerin puanlarından daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Milliyetçi (2008) liseye devam eden ergenler ile yaptığı çalışmada, kız öğrencilerin erkeklere göre duygularını daha iyi ifade edebildiğini, durum ve tutumlarını sözel olmayan şekilde duygularıyla gösterebildiğini vurgulamıştır. Bu çalışmalar araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Çalışma grubuna dahil edilen ergenlerin sosyal beceri puanlarının şu an okula devam etme durumlarına göre ANOVA sonuçları Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10

Ergenlerin Sosyal Beceri Puanlarının Okula Devam Etme Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

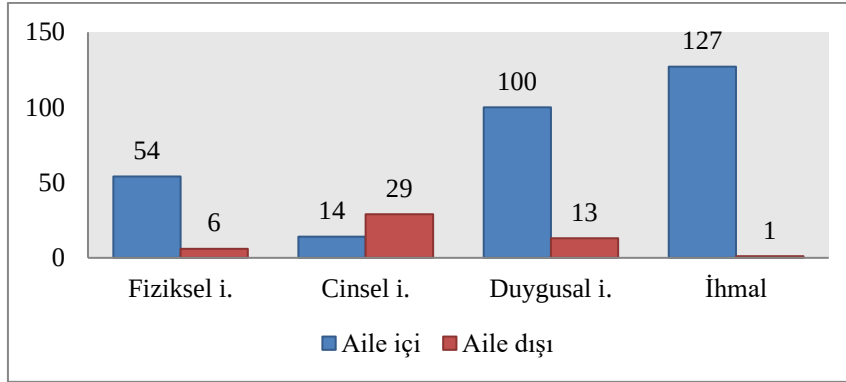
Grup	Okula Devam Durumu	N	$\bar{X}$	S	F	p
Tanışma becerileri	Okula gitmiyor	31	19.32	4.74	3.913	.022*
	Ortaokula devam ediyor	60	16.70	4.31		
	Liseye devam ediyor	79	17.60	3.96		
Dinleme becerileri	Okula gitmiyor	31	23.25	4.24	2.061	.131
	Ortaokula devam ediyor	60	21.05	4.90		
	Liseye devam ediyor	79	22.10	5.34		
Konuşma becerileri	Okula gitmiyor	31	31.70	4.78	.716	.490
	Ortaokula devam ediyor	60	29.85	7.62		
	Liseye devam ediyor	79	30.49	7.27		
Nezaket becerileri	Okula gitmiyor	31	32.09	7.66	.962	.384
	Ortaokula devam ediyor	60	29.96	6.99		
	Liseye devam ediyor	79	30.49	6.66		
Duygularını yönetme becerileri	Okula gitmiyor	31	61.58	11.48	.837	.435
	Ortaokula devam ediyor	60	58.65	13.01		
	Liseye devam ediyor	79	58.49	10.85		
İşbirliği becerileri	Okula gitmiyor	31	57.12	8.0	1.833	.163
	Ortaokula devam ediyor	60	53.08	11.07		
	Liseye devam ediyor	79	52.65	12.57		
TOPLAM SOBE	Okula gitmiyor	31	225.09	30.99	1.825	.164
	Ortaokula devam ediyor	60	209.30	39.46		
	Liseye devam ediyor	79	211.91	40.43		

* p<0.05

Tablo 10’da Sosyal Beceri Envanteri puanlarının ergenlerin okula devam etme durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; ergenlerin şu anda okula devam etme durumları ile tanışma becerileri [$F_{(2,167)}=3.913$ p<.05] arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Okula gitmeyen ergenlerin toplam sosyal beceri puan ortalamalarının ($\bar{x}=225.09$), ortaokula giden ($\bar{x}=209.30$) ve lise eğitimine devam eden ($\bar{x}=211.91$) ergenlerden yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Bu sonuçlarda okula gitmeyen ergenlerin çoğunlukla 16 yaş üstü erkek çocuk olması ve bu ergenlerin bir işte çalışmaları nedeniyle sosyal etkileşimlerinin daha yoğun olmasının etkili olabileceği düşünülmektedir.

Coşkun (2011) 4. ve 5. sınıfa devam eden çocukların sosyal becerilerini incelediği çalışmada, 5. sınıf öğrencilerin sosyal becerilerinin 4. sınıf öğrencilerden daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Başka bir çalışmada Yiğit (2008), 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sosyal becerilerini incelemiş ve sınıf değişkeninin sosyal beceriler üzerinde etkili olmadığını belirtmiştir.

Çalışma grubuna dahil edilen ergenlerin maruz kaldıkları istismar türünün aile içinde ve aile dışında yaşanma durumuna ilişkin bulgu Şekil 1 de sunulmuştur.

Şekil 1 İstismar türünün aile içinde ve aile dışında yaşanma durumu

Şekil 1’de çalışma gurubundaki 170 ergenden 60’ının fiziksel istismara, 43’ünün cinsel istismara, 113’ünün duygusal istismara ve 128’inin ihmale maruz kaldığı görülmektedir.

Çalışmada anne-baba, üvey anne-baba, kardeş ve öz akrabalar aile içi, akran/arkadaş, erkek arkadaş, yabancı bireyler ise aile dışı olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda fiziksel istismara maruz kalan ergenlerden 54’ünün aile içindeki 6’sının ise aile dışındaki bireyler tarafından; cinsel istismara maruz kalan ergenlerden 14’ünün aile içindeki 29’unun ise aile dışındaki bireyler tarafından; duygusal istismara maruz kalan ergenlerden 100’ünün aile içindeki 13’ünün ise aile dışındaki bireyler tarafından; ihmale maruz kalan ergenlerden 127’sinin aile içindeki 1’inin ise aile dışındaki bireyler tarafından ihmal ve istismara maruz kaldıkları belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda fiziksel istismar, duygusal istismar ve ihmalin aile içinde yaşanma durumunun sayısal olarak fazla çıkmasının nedeni olarak ergenlerin kuruluş bakımına alınmasında aile içi istismarın göz önünde bulundurulması olduğu varsayılmaktadır.

Gencer, Özbek, Özyurt ve Kavurma (2016)’nın aile dışı ve aile içi cinsel istismar olgularını karşılaştırdığı çalışmada, 182 çocuk ve ergenden 139’ unun aile dışı, 43’ünün ise aile içi/ensest vaka olduğu sonucu bulunmuştur. Gökçe-İmren, Ayaz, Yusufoglu ve Rodopman-Arman (2013)’in cinsel istismara uğrayan çocuk ve ergenler ile yaptığı çalışmada ise aile dışındaki 46 istismarcıdan 33’ünün erkek arkadaş olduğu tespit edilmiştir. Özdemir-Demirci, Özmen, Öztop, Özdemir ve Çıkılı-Uytun (2014) tarafından yapılan çalışmada, 54 cinsel istismar olgusundan yarıya yakınının (%42.6) istismarcısının erkek arkadaş olduğu belirlenmiştir.

Y. Aydoğan ve Aydoğan (2017b) tarafından yapılan çalışmada, çeşitli illerde yargıya yansıyan cinsel istismar olguları değerlendirilmiştir. Sonuç olarak; 1500 istismar mağdurunun istismarcısının yaklaşık %60' ının yakın çevresindeki kişilerden (aile içindeki bireyler, akrabalar, tanıdık, öğretmen, şoför) oluştuğu, yaklaşık %24'ünün istismarcısının ise arkadaşı olduğu belirlenmiştir.

Araştırmanın bu bulgusu ile daha önce yapılmış olan araştırma sonuçlarının benzerlik gösterdiği gözlenmektedir.

Çalışma grubuna dahil edilen ergenlerin yaşlarına göre cinsel istismara maruz kalma durumlarına ilişkin Kay-Kare Testi sonuçları Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11

Ergenlerin Yaşlarına Göre Cinsel İstismara Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Kay-Kare Testi Sonuçları

Cinsel istismar	14 yaş		15 yaş		16 yaş		17 yaş		18 yaş	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	7	13.0	10	31.3	14	34.1	9	36.0	2	11.1
Hayır	47	87.0	22	68.8	27	65.9	16	64.0	16	88.9
Toplam	54	100.0	32	100.0	41	100.0	25	100.0	18	100.0
$X^2=10.207$ $sd=4$ $p= .028$										

Tablo 11 incelendiğinde; 18 yaş grubu çocukların %11.1'i ve 14 yaş grubu çocukların %13.0'ı olmak üzere en düşük oranlarda cinsel istismara maruz kaldıkları belirlenmiştir. 15 yaş (%31.3), 16 yaş (%34.1) ve 17 yaş (%36.0) ergenlerde ise cinsel istismar düzeyinin çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu üç yaş grubunda çocukların yaklaşık olarak yarısının cinsel istismara maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Kay-kare testi sonuçlarına göre, ergenlerin cinsel istismar öykülerinde yaş değişkeninin etkili bir faktör olduğu saptanmıştır [$X^2_{(4)} = 10.207$, $p<.05$].

14 yaş ve 18 yaş grubu çocukların cinsel istismar oranlarının düşük çıkmasında çeşitli nedenler etkili olabilir. Cinsel istismarda yaşı etkili olup olmadığı ile ilgili yapılmış olan bazı çalışmalar bu durumu açıklar niteliktedir. Örneğin Azzopardi, Eirich, Rash, MacDonald ve Madigan (2018) 18 yaşın altında cinsel istismara maruz kalan çocuklarla ilgili daha önce yapılmış olan araştırmalara yönelik meta-analiz yöntemi ile bir tarama çalışması gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda; bazı çalışmalarda küçük yaş grubu çocukların daha az gelişmiş olan bilişsel ve iletişimsel kapasiteleri nedeniyle cinsel

istismar öykülerinin açığa çıkma olasılığının büyük yaş grubuna göre düşük olduğu, bazı çalışmalarda ise büyük yaş grubu çocukların cinsel istismar öyküsünü toplumun negatif bakış açısı, kendini suçlama ve utanma duyguları nedeniyle açıklamakta geciktikleri vurgulanmıştır.

Tablo 8 ve Tablo 11 birlikte değerlendirildiğinde 14 ve 18 yaş grubu ergenlerin en düşük oranlarda cinsel istismara maruz kaldıkları göz önüne alındığında en yüksek sosyal beceri puanları elde etmeleri beklenirken; sosyal beceri düzeylerinin en düşük oranlarda çıkması sonucu dikkati çekmektedir. Sosyal beceri düzeyini etkileyebilen pek çok faktör olduğu değerlendirildiğinde sosyal beceri düzeyini olumsuz yönde etkileyen diğer istismar durumları ve değişkenlerin de araştırılmasının konunun aydınlatılması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Çalışma grubunu oluşturan ergenlerin sosyal beceri puanlarının psikiyatrik destek alma durumlarına göre t-testi sonucu Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12
Ergenlerin Sosyal Beceri Puanlarının Psikiyatrik Destek Alma Durumlarına Göre t-Testi Sonuçları

Grup	Psikiyatrik Destek	N	$\bar{X}$	S	t	p
Tanışma becerileri	Alıyor	48	16.47	4.28	2.14	.033*
	Almıyor	122	18.04	4.25		
Dinleme becerileri	Alıyor	48	21.12	5.62	1.32	.186
	Almıyor	122	22.26	4.77		
Konuşma becerileri	Alıyor	48	29.16	7.26	1.54	.124
	Almıyor	122	31.0	6.87		
Nezaket becerileri	Alıyor	48	30.14	7.10	.56	.572
	Almıyor	122	30.81	6.94		
Duygularını yönetme becerileri	Alıyor	48	57.22	10.71	1.31	.191
	Almıyor	122	59.85	12.10		
İşbirliği becerileri	Alıyor	48	52.39	12.85	.88	.380
	Almıyor	122	54.10	10.79		
TOPLAM SOBE	Alıyor	48	206.54	39.40	1.45	.149
	Almıyor	122	216.09	38.30		

*p<0.05

Araştırmada psikiyatrik destek alan ergenler, ilaçlı veya ilaçsız olarak Çocuk ve Ergen Psikiyatri Kliniklerinde takibi yapılan ergenleri kapsamaktadır. Bu kapsamda Tablo 12’ye göre; psikiyatrik destek alan ergenlerin toplam sosyal beceri puan ortalamaları $\bar{X}$ =206.54 iken, psikiyatrik destek almayan ergenlerin toplam sosyal beceri puan ortalamalarının $\bar{X}$ =216.09 olduğu görülmektedir. Bulgular alt boyutlar açısından incelendiğinde; psikiyatrik

destek alan ergenlerin sosyal beceri alt boyutlarından daha düşük puanları elde ettikleri gözlenmektedir.

Buna göre; psikiyatrik destek alan ergenlerin bir gruba dahil olmakta güçlük çekebilecekleri ve bunun sonucu olarak da özellikle ergenlik döneminde sosyal becerilerin gelişiminde önemli bir unsur olan akran etkileşiminden yeterince fayda sağlayamayacakları öngörülebilir. Ayrıca psikiyatrik destek alan ergenlerin bir topluluğa girdiğinde kendini tanıtmayı ve yeni kişilerle iletişimi başlatması konusunda desteklenmeleri gerektiği sonucuna ulaşılabilir.

Barut (2018) cinsel istismar mağduru çocukların korunma ve bakım altında bulunduğu Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM)'nde kalan 11-18 yaş aralığındaki 224 kız çocuğu ile yaptığı araştırmada; çocukların %27.2'sinin psikiyatrik destek aldığını ve tüm grubun umutsuzluk ve saldırganlık düzeylerinin fazla olduğunu belirlemiştir. Segrin (2000) ise sosyal beceri düzeyi düşük olan bireylerin depresyona yatkınlıklarının olabileceğini vurgulamıştır.

Çalışma grubunu oluşturan ergenlerin sosyal beceri puanlarının kuruluş bakımında kalma süresine göre ANOVA sonuçları Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13
Ergenlerin Sosyal Beceri Puanlarının Kuruluş Bakımında Kalma Süresine Göre ANOVA Sonuçları

Grup	Kuruluş bak. kalma süresi	N	$\bar{X}$	S	F	p
Tanışma becerileri	1 yıldan az	75	18.08	4.59	1.102	.350
	1-3 yıl	30	16.63	4.35		
	4-6 yıl	31	18.00	3.78		
	6 yıldan fazla	34	17.02	4.02		
Dinleme becerileri	1 yıldan az	75	22.85	4.95	1.553	.203
	1-3 yıl	30	20.86	5.03		
	4-6 yıl	31	21.41	5.08		
	6 yıldan fazla	34	21.35	5.06		
Konuşma becerileri	1 yıldan az	75	31.00	6.68	2.492	.062
	1-3 yıl	30	27.60	8.60		
	4-6 yıl	31	30.29	6.70		
	6 yıldan fazla	34	32.08	5.90		
Nezaket becerileri	1 yıldan az	75	31.18	7.51	1.073	.362
	1-3 yıl	30	28.73	7.23		
	4-6 yıl	31	30.25	5.27		
	6 yıldan fazla	34	31.41	6.80		
Duygularını yönetme becerileri	1 yıldan az	75	60.49	11.54	1.533	.208
	1-3 yıl	30	56.46	13.50		
	4-6 yıl	31	56.61	10.33		
	6 yıldan fazla	34	60.67	11.52		
İşbirliği becerileri	1 yıldan az	75	55.40	11.31	1.881	.135
	1-3 yıl	30	50.40	12.23		
	4-6 yıl	31	51.45	9.50		
	6 yıldan fazla	34	54.52	11.96		
TOPLAM SOBE	1 yıldan az	75	219.01	38.38	1.932	.126
	1-3 yıl	30	200.70	44.02		
	4-6 yıl	31	208.03	32.40		
	6 yıldan fazla	34	217.08	38.29		

p>0.05

Tablo 13'e göre; 1 yıldan daha az süredir kurum bakımında kalan ergenlerin sosyal beceri puan ortalamalarının $\bar{X}=219.01$, 1-3 yıldır kurum bakımında kalmakta olan ergenlerin sosyal beceri puan ortalamalarının $\bar{X}=200.70$, 4-6 yıldır kurum bakımında kalmakta olan ergenlerin sosyal beceri puan ortalamalarının $\bar{X}=208.03$, 6 yıldan fazla süredir kurum bakımında kalmakta olan ergenlerin sosyal beceri puan ortalamalarının ise $\bar{X}=217.08$ olduğu görülmektedir. Ergenlerin kuruluştaki kalma sürelerine göre sosyal beceri düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı [$F_{(3,166)}=1.932$ p>.05] anlaşılmıştır.

1-3 yıl süreyle kuruluş bakımında kalan ergenlerin sosyal beceri alt boyutlarına ait puan ortalamalarının ve toplam sosyal beceri puan ortalamalarının en düşük düzeyde olduğu gözlenmiştir. Bunun nedeni olarak; yatılı kuruluşa yeni kabulü yapılan çocukların ilk altı ay içinde aile yanına döndürölme durumunun çoğunlukla netleşmesi ve aile yanına döndürölmemeyen çocukların kurum bakımına alışma süreci ile ilgili olabileceğı düşünölmektedir.

Araştırma bulgusuna benzer şekilde Koşay (2013), çocuk yuvasında ve çocuk evlerinde kalan korunmaya muhtaç çocuklar ile ailesi yanında yaşayan çocukların sosyal becerilerini karşılaştırmış ve çocukların sosyal beceri düzeylerinin kuruluştaki kalma süresi değişkenine göre farklılaşmadığını ifade etmiştir.

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarından İstismar Anket Formunda, ISPCAN Çocuk İstismarı Tarama Aracı Anket Formunun (ICAST-C) ev içi şiddete tanıklık etme yaşantılarını değerlendiren üç soru bulunmaktadır. Araştırma sonucuna göre; çalışma grubundaki ergenlerden altısının annesinin, babası tarafından hayatına son verildiğı tespit edilmiştir. Annesi bu nedenle vefat eden ergenlerin sosyal beceri düzeylerinin diğer gruba kıyasla oldukça düşük olduğu belirlenmiştir. Analiz sonuçlarına istinaden ev içi şiddete bu boyutta tanıklık eden çocuk ve ergenlerin sosyal beceri düzeylerini geliştirmeye yönelik yüz yüze eğitim uygulamaları yapılmasının gerekli ve yararlı olacağı düşünölmektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ergenlerin istismara maruz kalma durumları ile sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi amacıyla yapılan araştırmadan elde edilen sonuçlar aşağıda özetlenmiştir.

- Fiziksel istismara maruz kalma durumunun ergenlerin toplam sosyal beceri puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı,
- Ergenlerin cinsel istismar öyküleri ile sosyal beceri alt boyutlarından tanışma becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu ve istismara maruz kalan ergenlerin bu alt boyutta daha yüksek puanlar elde ettikleri, toplam sosyal beceri puanlarında ise anlamlı bir farklılık olmadığı,
- Duygusal istismar durumu ile sosyal beceriler arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı, ancak duygusal istismar öyküsü bulunanların lehine hem toplam hem de alt boyutlarda sosyal beceri puan ortalamalarının daha yüksek olduğu,
- Ergenlerin ihmal öyküleri ile konuşma becerileri, nezaket becerileri, işbirliği becerileri ve toplam sosyal beceri puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu,
- Ergenlerin yaşları ile sosyal beceriler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı,
- Ergenlerin sosyal beceri alt boyutlarından tanışma ve dinleme becerileri puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği,
- Ergenlerin şu anda okula devam etme durumları ile tanışma becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu ve şu anda okula gitmeyen ergenlerin

toplam sosyal beceri puan ortalamalarının ortaokula ya da lise eğitimine devam eden ergenlerden yüksek olduğu,

- Fiziksel istismar, duygusal istismar ve ihmalin çoğunlukla aile içinde yaşandığı,
- Kay-kare testi sonuçlarına göre, ergenlerin cinsel istismar öykülerinde yaş değişkeninin etkili bir faktör olduğu,
- Psikiyatrik destek almayan ergenlerin sosyal beceri alt boyutlarından tanışma becerilerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek puanlar elde ettikleri,
- Ergenlerin kuruluştaki kalma sürelerinin sosyal beceri düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir.

Elde edilen sonuçlar çerçevesinde ailelere, uzmanlara ve araştırmacılara yönelik aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

- Korunma ve bakım altında olan ergenlerle çalışan uzman ve personellerin çeşitli hizmet içi eğitimlerle sosyal beceriler konusunda bilgi düzeylerinin artması sağlanabilir.
- Korunma ve bakım altında kalan çocukların/ergenlerin farklı ve uç noktada sayılabilecek öyküleri, her çocukta farklı travmatik durumların oluşmasına yol açabilmekte ve bu durumlar sosyal becerilerin olumsuz yönde etkilenmesiyle sonuçlanabilmektedir. İlgili personellerin her çocuğun geçmiş yaşantıları ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmaları, çocuklara yönelik tutum ve davranışlarını doğru şekilde sergileyebilmeleri açısından faydalı olabilir.
- Sosyal becerilerin gelişmesinde önemli bir yere sahip olan akran etkileşimini geliştirmek için çocukların/ergenlerin sosyal aktivitelere (spor vb.) veya çeşitli kurslara (enstrüman vb.) yönlendirilmeleri ile iletişim becerileri desteklenebilir.
- Sosyal beceriler yönünden daha zayıf, kendini ifade etmekte güçlük yaşayan veya daha içekapanık olan çocukların/ergenlerin tespit edilerek bu çocuklara/ergenlere yönelik yüz yüze verilecek olan eğitim programları ile mesleki çalışmalar düzenlenebilir. Ayrıca bu çocukların/ergenlerin birbirleri ile paylaşımda bulunabilecekleri grup etkinlikleri ile doğal öğrenme ortamı oluşturularak eğitim programlarının kapsamı genişletilebilir.

- İhmal ve istismar durumu ile sosyal becerilerin ilişkisinin incelendiği daha kapsamlı ve derinlemesine (farklı sosyo-kültürel çevreler, daha geniş örneklem grubu vb.) çalışmaların yapılarak acil eylem planlarının hazırlanması ve bu çerçevede mağdur, ailesi ve sosyal çevresine yönelik çözüm odaklı eğitim programlarının geliştirilmesi sağlanabilir.
- Çalışma grubuna yatılı kuruluşlarda, çocuk evlerinde ve ailesi yanında kalmakta olan çocukların/ergenlerin dahil edildiği araştırmalar yapılarak aile, çevre ve toplumsal faktörlerin sosyal beceriler üzerinde etkisi değerlendirilebilir.
- İhmal ve istismar durumunu belirlemek üzere çocuklar ve ergenlere uygulanabilen ölçme araçları geliştirilebilir.
- Çocukların/ergenlerin istismar öyküleri ile sosyal beceri alt boyutlarına (tanışma, dinleme, konuşma, nezaket, duygularını yönetme, işbirliği) ilişkin becerilerle ilgili daha spesifik ve ayrıntılı çalışmalar gerçekleştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Acun-Kapıkıran, N., Bora-İvrendi, A., & Adak, A. (2006). Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri: durum saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 19-27.
- Akfırat, Ö. F. (2006). Sosyal yeterlilik, sosyal beceri ve yaratıcı drama. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1(1), 39-58.
- Akkök, F. (1996). *İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi*. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Akkök, F. (1999). *İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi*. İstanbul: Özgür.
- Akpolat, Y., & İnci, Y. (2012). *Erzurum' da çocuk ve şiddet*. Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, Ankara.
- Akyüz, E. (2012). *Çocuk hukuku*. Ankara: Pegem.
- Aktepe, E. (2009). Çocukluk çağı cinsel istismarı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1, 95-119.
- Altıparmak, S., Yıldırım, G., Yardımcı, F., & Ergin, D. (2013). Annelerden alınan bilgilerle çocuk istismarı ve etkileyen etkenler. *Anatolian Journal of Psychiatry*, (14),354-361.
- Aral, N. & Gürsoy, F. (2003). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı, *Milli Eğitim Dergisi*, 151, 36-39.
- Arslan, G. & Balkıs, M. (2016). Ergenlerde duygusal istismar, problem davranışlar, öz-yeterlilik ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişki. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 6(1), 8-22.

- Avşar, Z. & Öğütoğulları, E. (2012). Çocuk işçiliği ve çocuk işçiliği ile mücadele stratejileri. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2(1), 9-40.
- Ayan, S. (2007). Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri. *Anatolian Journal of Psychiatri*, 8, 206-214.
- Aydoğan, A. (2010). *Kurumlarda yaşayan istismar ve ihmale uğramış adölesanlar ile uğramamış adölesanların benlik saygıları ve ruhsal durumlarının belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aydoğan, Y. & Aydoğan, D. (2017a). Yargı kararlarına göre istismar olguları. *Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi*, 5-7 Ekim, Düzce.
- Aydoğan, Y. & Aydoğan, D. (2017b). Çocuklara yönelik cinsel istismarın önlenmesinde ailenin rolü. *Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi*, 5-7 Ekim, Düzce.
- Aydoğan, Y., & Gültekin-Akduman, G. (2018). Çocuk ihmal ve istismarı. E. Eratay (Ed.), *Disiplinler Arası İstismar ve İhmal* içinde (s. 245-259). Ankara: Ayrıntı.
- Aydoğan, Y., Kılınç, E. F., & Tepetaş, Ş. (2009). Identifying parent views regarding social skills. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1, 1507-1512.
- Aydoğan, Y., Metin, Ş., Büyüköztürk, Ş., Mercan, Z., & Kavak, Ş. (2017). The investigation of the relationship between social skills and problem solving skills of students in primary education department. *Journal of Current Researches on Educational Studies*, 7(1), 160-172.
- Aydoğan, Y., & Özyürek, A. (2016). Sosyal Beceri Envanteri (SOBE): geliştirilmesi, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *ACED Uluslararası Aile, Çocuk ve Eğitim Dergisi*, 9, 44-56.
- Azzopardi, C., Eirich, R., Rash, C. L., MacDonald, S., & Madigan, S. (2018). A meta-analysis of the prevalence of child sexual abuse disclosure in forensic settings. *Child Abuse & Neglect*, <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.11.020>.
- Balaban, G.G., Çiftçi, K. & Aydoğan, Y. (2017). Çocukların, çocuk haklarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi, *Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi*, 5-7 Ekim, Düzce.
- Baker, J. E. (2003). *Social skills training for children and adolescents with asperger syndrome and social-communication problems*. USA: Tappan Design.

- Barkin, S. L., Smith, K. S. & Duraant, R. H. (2002). Social skills and attitudes associated with substance use behaviors among young adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 30, 448-454.
- Barut, B. (2018). *Cinsel İstismar mağduru kız çocukların umutsuzluk düzeyi ile saldırgan tutumları arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Bayhan, S. P., & Artan, İ. (2005). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür.
- Bee, H., & Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi* (O. Gündüz Çev.). İstanbul: Kaknüs.
- Berliner, L. (2000). What is sexual abuse?. D. Howard and D. DePanfilis (Ed.), *Child protection practice* içinde (s. 18-27). USA: Sage Publications, Inc.
- Bilgin, Ö. (2015). *Cinsel istismar mağduru çocukların psiko-sosyal durumlarının istismara ait özellikler açısından tanımlanması*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Bozgün, K. (2017). *Öğretmen adaylarının çocukluk dönemi yaşantıları ile sosyal beceri düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Amasya.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Caemmerer, M. J., & Keith, T. (2015). Longitudinal, reciprocal effects of social skills and achievement from kindergarten to eighth grade. *Journal of School Psychology*, 53, 265-281.
- Canbay, H. (2010). *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Cankur, S., Kırımsoy, E. Şekercioğlu, G., Özkol, H., Yıldırım, E., Erdoğan, N., Sav, C., Dülger, K., & Tekeloğlu, M. (2012). *Çocukların ev içinde yaşadıkları şiddet araştırması*. İstanbul: Genç Hayat.
- Chandraratne, K. N., Fernando, D. A., & Gunawardenac, N. (2018). Physical, sexual and emotional abuse during childhood: experiences of a sample of Sri Lankan young adults. *Child Abuse & Neglect*, 81, 214-224.

- Coşkun, N. (2011). *İlköğretim 4. ve 5. sınıflarda sosyal beceri düzeyi ile sosyal bilgiler dersine yönelik tutumların çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Csoti, M. (2009). *Developing children's social, emotional, and behavioural skills*. London: Bloomsbury Publishing PLC.
- Çeçen, R. A. (2007). Çocuk cinsel istismarı: sıklığı, etkileri ve okul temelli önleme yolları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(1), 1303-5134.
- Çocuk Hakları ve Çocuk ve Aile Dostu Sosyal Hizmetler. (2011). <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uploads/pages/cocuk-haklari/cocuk-haklari-ve-cocuk-ve-aile-dostu-sosyal-hizmetler.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Çubukçu, Z., & Gültekin, M. (2006). İlköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceriler. *Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı*, 37, 155-174.
- Delahooke, M. (2017). *Social and emotional development*. USA: Pesi.
- Demirci, Ş., Doğan, H. K., Erkol, Z., & Deniz, İ. (2008). Konya’ da cinsel istismar yönünden muayenesi yapılan çocuk olguların değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 5, 43-49.
- Deniz, M. E. & Eryılmaz, A. (2019). *Sosyal Beceri Eğitimi*. Ankara: Pegem.
- Durualp, E. (2014). Ergenlerin sosyal duygusal öğrenme becerilerinin cinsiyet ve sınıfa göre incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 26, 13-25.
- Erbay, E. (2013). Çocukların katılım hakkı üzerine bir Türkiye değerlendirmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 38-54.
- Erdoğan, F. (2002). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinde sosyal becerilerin sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet ve yaş ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ford, H. (2006). *Women who sexually abuse children*. London: John Wiley & Sons.
- Frampton, A. M. N., Poole, C. J., Dopson, S. K., & Pusch, D. (2018). The effects of adult depression on the recollection of adverse childhood experiences. *Child Abuse & Neglect*, 86, 45-54.

- Gencer, Ö., Özbek, A., Özyurt, G. & Kavurma, C. (2016). Çocuk ve ergenlerde aile içi ve aile dışı cinsel istismar olgularının karşılaştırılması. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 17, 56-64.
- Gökçe-İmren, S., Ayaz, B. A., Yusufoglu, C., & Rodopman-Arman, A. (2013). Cinsel istismara uğrayan çocuk ve ergenlerde klinik özellikler ve intihar girişimi ile ilişkili risk etmenleri. *Marmara Medical Journal*, 26, 11-16.
- Göktaş, İ. (2015). *Aile katılımı ve sosyal beceri eğitimi programlarının tek başına ve birlikte 4-5 yaş çocuklarının sosyal becerileri ve anne-çocuk ilişkileri üzerindeki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Gömleksiz, M., Kilimci, S., Akar-Vural. R., Demir, Ö., Koçoğlu-Meek, Ş., & Erdal, E. (2008). Okul bahçeleri mercek altında: şiddet ve çocuk hakları üzerine nitel bir çalışma. *İlköğretim Online*, 7(2), 273-287.
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, S., & Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24 (3), 128-134.
- Gültekin-Akduman, G. (2010). 7-14 yaş grubu çocuklarda akran istismarı ve kendi çözüm önerileri. *Kuramsal Eğitimbilim*, 3(2), 13-26.
- Gündüz, B. & Gökçakan, Z. (2004). Fiziksel istismar açısından üniversite öğrencilerinin problem çözme becerilerinin incelenmesi. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 13, 29-40.
- Güven, E. (2017). *12-14 yaş grubu çocukların müziğe ilişkin tutumları ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Heger, A., Emans, S. J., & Muram D. (2000). *Evaluation of the sexually abused child*. USA: Oxford University.
- Janney, R., & Snell, M. E. (2006). *Social relationships and peer support*. US: Paul H. Brookes.
- Johnson, P. M. (2008). *A typology of domestic violence*. London: University Press of New England.
- Karaca, H. N., Gündüz, A., & Aral, N. (2011). Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışının incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 4 (2), 65-76.

- Karaca, N. (2001). *Duygusal istismara uğramış ergenlerin bazı kişilik özelliklerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kaynak, H. (2012). Protection of children from neglect in the Turkish Laws. H. Dubowitz (Eds), World perspectives on child abuse içinde (s. 40-43). *Türkiye: International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect (TSPCAN)* .
- Keçe, H. (2018). *Çocuk destek merkezlerinde yaşayan cinsel istismar mağduru kız çocuklarının sosyal kaygı düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Keçialan, R. (2013). *Ergenlere yapılan sosyal beceri eğitiminin iletişim ve öfke kontrolüne etkisi*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Keser, N., Odabaş, E., & Elibüyük, S. (2010). Ana-babaların çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 4(3), 150-157.
- Korkut, F. (2002). Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 177-184.
- Koşay, A. (2013). *Çocuk yuvası ve çocuk evinde kalan korunmaya muhtaç çocuklar ile ailesi yanında yaşayan çocukların sosyal becerilerinin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kourmoussi, N., Salagianni, M., Merakou, K., Tzavara, C., & Koutras, V. (2017). Evaluation of the “steps for life” personal and social skills Greek-k-curriculum. *Scientific Research Publishing*, 8, 1912-1940.
- Matson, L. J. (2009). *Social behavior and skills in children*. Switzerland: Springer Science & Business Media.
- McClelland, M. M., Morrison, J. F., & Holmes, L. D. (2000). Children at risk for early academic problems: the role of learning-related social skills. *Early Childhood Research Quarterly*, 15(3), 307-329.
- Milliyetçi, Ö. (2008). *Mesleki ve teknik eğitim veren ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin internete yönelik tutumları ile sosyal beceri arasındaki ilişkinin*

- incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ogelman, G. H., & Sarıkaya, E. H. (2014). 5-6 yaş çocukların sosyal beceri, akran ilişkileri ve okula uyum düzeyleri ile kardeş değişkenleri arasındaki ilişkiler. *Akademik Bakış Dergisi*, 41, 0-11.
- Oral, R., Can, D., Kaplana, S., Polata, S., Atesa, N., Cetina, G., Miralb, S., Hancic, H., Ersahinc, Y., Tepelid, N., Bulguce, G. A., & Tiras, B. (2001). Child abuse in turkey. an experience in overcoming denial and a description 50 cases. *Child Abuse & Neglect*, 25, 279-290.
- Öncü, E., Kurt, A. Ö., Esenay, I. F. & Özer, F. (2012). Çalışan çocukların ailede istismarı. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, 10(3), 128-140.
- Öz, L. (2013). *Çocuk hakları bağlamında çocuklarda eğitim hakkı*. Yüksek Lisans Tezi, Çığ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Özdemir-Demirci, E., Özmen, S., Öztop, D. B., Özdemir, Ç., & Çıkılı-Uytun, M. (2014). Çocuk ve ergen cinsel istismar olgularında istismar ile ilişkili sosyodemografik özelliklerin, ailesel değişkenlerin ve ruhsal bozuklukların değerlendirilmesi. *Adli Tıp Bülteni*, 19(3), 146-153.
- Öztürk, N. (2017). *6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinde, ailelerin çocuk yetiştirme tutumu ile istismar arasındaki bağlantının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Parmaksız, İ. (2017). *Ortaokul öğrencilerine yönelik hazırlanan sosyal beceri eğitiminin öğrencilerin utangaçlıklarına etkisi*. Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Pelendecioğlu, P. ve Bulut, S. (2009). Çocuğa yönelik aile içi fiziksel istismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 9(1), 49-62.
- Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet*. İstanbul: Der.
- Polat, O. (2007a). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı 1, tanımlar*. Ankara: Seçkin.
- Polat, O. (2007b). *Çocuk istismarı 2, önleme ve rehabilitasyon*. Ankara: Seçkin.
- Sacks, S. Z., & Wolffe, K. E. (2000). *Focused on: teaching social skills to visually impaired elementary student*. USA: AFB.

- Sağır, M. & Gözler, A. (2013). Sınıf Öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik görüşleri ve farkındalık düzeyleri. *Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 67-102.
- Segrin, C. (2000). Social skills deficits associated with depression. *Clinical Psychology Review*, 30(3), 379-403.
- Shipway, L. (2004). *Domestic violence, a handbook for health professionals*. London and England: Routledge Taylor & Francis Group.
- Sofuoğlu, Z., Oral, R., Aydın, F., Cankardeş, S., Kandemirci, B., Koç, F., Halıcıoğlu, O., & Akşit, S. (2014). Türkiye' nin üç ilinde olumsuz çocukluk çağı deneyimleri epidemiyolojik çalışması. *Türk Pediatri Arşivi*, 49, 47-56.
- Şimşek, E. (2015). *ICAST-R Uluslararası çocuk istismarını sorgulama-petrospektif yöntemi ile 2014-2015 eğitim-öğretim yılında tıp fakültesi dönem I öğrencilerinde çocuk istismarının ve ihmalinin geriye dönük sorgulanması*. Tıpta Uzmanlık Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Tebbutt, J., Swanston, H., Oates, R. K., & O'toole, B. (1997). Five years after child abuse: persisting Dysfunction and problems of prediction. *The American Acedemy of Child and Adolescent Psychiatry*, 36(3), 330-339. <https://doi.org/10.1097/00004583-199703000-00011> sayfasından erişilmiştir.
- Tenkorang, Y. (2019), Explaining The links between child marriage and intimate partner violence: evidence from Ghana. *Child Abuse & Neglect*, 89, 48-57.
- Tosuntaş-Karakuş, F. (2006). *Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile sosyal beceri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Türk Ceza Kanunu (2004). T.C. Resmi Gazete, 25611, 12 Ekim 2004.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2010). *Kayıp çocuklar başta olmak üzere çocukların mağdur olduğu sorunların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporu*. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss589.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- UNICEF Türkiye Temsilciliği (2004). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. https://www.unicef.org/turkey/pdf/_cr23.pdf sayfasından erişilmiştir.

- Uzbaş, A. (2009). Okul psikolojik danışmanların okulda saldırganlık ve şiddete yönelik görüşlerinin değerdendirilmesi. *Mehmet Akıf Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(18), 90-110.
- Vandermeden, J., Hambyb, S., Ferdonc, C. D., Kacha-Ochanad, A., Merrickc, M., Simonc, T. R., Finkelhore, D., & Turnere, H. (2019). Rates of neglect in a national sample: child and family characteristics and psychological impact. *Child Abuse & Neglect*, 88, 256-265.
- Vatandaş, C. (2003). *Aile ve şiddet, Türkiye' de eşler arası şiddet*. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Ankara: Uyum Ajans.
- Wolffe, K. E., Sacks, S. Z., & Thomas, L. K. (2000). *Focused on: importance and need for social skills*, USA: AFB.
- World Health Organization (2012). *World report on violence*. World Health Organization. https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Yavuzer, H. (2009). *Ana-baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi.
- Yavuzer, H. (2007). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi.
- Yıldırım, A., Hacıhasanoğlu, R., Karakurt, P. ve Türkleş, S. (2011). Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri ve etkileyen faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 905-921.
- Yılmaz-Irmak, T. (2011). Fiziksel istismara uğrayan ergenlerde dayanıklılığın incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 12(2), 1-21.
- Yielder, J. (2012). *İçteki zalim: şiddetin bir çocuğın psikolojisi üzerindeki süregelen etkileri*. İstanbul: Uluslararası Aile Konferansı-II.
- Yiğit, İ & Erden, G. (2015). Çocukluk çağı istismar yaşantıları ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(75), 47-59.
- Yiğit, R. (2008). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin depresyon ve sosyal beceri düzeylerinin benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yörükoğlu, A. (2008). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür.

Yurdakavuştu, Y. (2012). *İlköğretim öğrencilerinde duygusal zeka ve sosyal beceri düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Zembat, R. & Polat-Unutkan, Ö. (2001). *Okul öncesi dönemde çocuğun sosyalleşmesinde ailenin yeri*. İstanbul: YA-PA.

EKLER

EK 1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu

Bu bölüm meslek elemanının çocukla yaptığı görüşme sonucu edindiği bilgiler ile çocuğun kişisel dosyasından elde edilen bilgiler doğrultusunda meslek elemanı tarafından doldurulacaktır.

1. Çocuğun yaşı?
☐ 14 ☐ 15 ☐ 16 ☐ 17 ☐ 18
2. Çocuğun cinsiyeti?
☐ Kız ☐ Erkek
3. Çocuğun eğitim durumu?
☐ Okula gitmiyor
☐ Okula gidiyorsa kaçınıcı sınıf?
4. Aile durumu?
☐ Evli
☐ Boşanmış
☐ Ayrı yaşıyor
☐ Evlenmemiş
☐ Anne veya baba ya da her ikisi de vefat etmiş
☐ Anne veya baba cezaevinde
5. Aile yapısı?
☐ Çekirdek aile
☐ Geniş aile
☐ Tek ebeveyn ile
☐ Üvey anne/baba ile
☐ Koruyucu aile
☐ Evlat edinildiği aile
☐ Diğer akraba(lar) Kimler?
☐ Akraba olmayan kişi(ler) Kimler?
6. Çocuğun kuruluşu gelmeden önce yaşadığı yer neresidir? (Şehir/köyün adı nedir?)
☐ Kent (Adı?.....) ☐ Kırsal bölge (Adı?.....)
7. Ne kadar süredir kuruluş bakımında kalmaktadır?
☐ 1 seneden az
☐ 1-3 sene
☐ 4-6 sene
☐ 6 seneden fazla süredir
8. Annenin öz veya üvey olup olmadığı?
☐ Öz ☐ Üvey
9. Annenin yaşı?
☐ 30-39 yaş arası
☐ 40-49 yaş arası
☐ 50 yaş ve üzeri
10. Annenin eğitim durumu?
☐ Okur-yazar değil ☐ Okur –yazar ☐ İlkokul
☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite
11. Annenin iş durumu?
☐ Çalışmıyor ☐ Çalışıyor

12. Anne psikiyatrik destek almış mı veya alıyor mu?
☐ Evet ☐ Hayır ☐ Bilinmiyor
13. Anne alkol veya madde kullanıyor mu?
☐ Evet ☐ Hayır ☐ Bilinmiyor
14. Babanın öz veya üvey olup olmadığı?
☐ Öz ☐ Üvey
15. Babanın yaşı?
☐ 30-39 yaş arası
☐ 40-49 yaş arası
☐ 50 yaş ve üzeri
16. Babanın eğitim durumu?
☐ Okur-yazar değil ☐ Okur –yazar ☐ İlkokul
☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite
17. Babanın iş durumu?
☐ Çalışmıyor ☐ Çalışıyor
18. Baba psikiyatrik destek almış mı veya alıyor mu?
☐ Evet ☐ Hayır ☐ Bilinmiyor
19. Baba alkol veya madde kullanıyor mu?
☐ Evet ☐ Hayır ☐ Bilinmiyor
20. Çocuğun aile ile görüşme durumu?
☐ Ailesi ile yalnızca telefonda görüşüyor
☐ Ailesi ile hem telefonla hem de yatılı izinli olarak görüşüyor
☐ Ailesi ile hiç görüşmüyor
☐ Diğer
21. Çocuk yaşadığı istismar sonrası psikiyatrik destek aldı mı?
☐ Evet ☐ Hayır (22. soruya geçiniz)
22. Tedavi ortalama ne kadar sürmüştür?
☐ 1 aylık süre boyunca
☐ 3 aylık süre boyunca
☐ 6 aylık süre boyunca
☐ 6 aydan fazla
23. Şu anda devam eden herhangi bir tedavi süreci var mı?
☐ Var ☐ Yok
(Belirtiniz.....)

EK 2. İstismar Anket Formu

Bu bölüm sadece ergenle ilgili dosya bilgileri (sosyal inceleme raporları, görüşme raporları, emniyet, jandarma ve savcılık ifade tutanakları ve mahkeme tutanaklarından elde edilen bilgiler) esas alınarak meslek elemanı tarafından yapılan araştırma ile doldurulacaktır.

1. Çocuğun fiziksel istismara (vurma, tekmeleme, itme, ısırma, aletle yaralama, zehirleme, ateşe tutma gibi fiziksel güç kullanılması) maruz kalıp kalmadığı?
() Evet () Hayır (6. Soruya geçiniz)
2. Çocuk fiziksel istismara kim tarafından maruz kaldı?
() Aile üyesi (anne, baba, kardeş) Kim?.....
() Akraba (teyze, amca, dayı, kuzen vb.) Kim?.....
() Tanıdık (aile ve akraba olmayan) Kim?.....
() Yabancı bir kişi tarafından
3. Fiziksel istismarın nerede yaşandığı?
() Evde () Ev dışında.....
4. Fiziksel istismarın ne zaman yaşandığı?
() Geçen 1 yıl (12 ay) içinde () 1-3 yıl önce () 3 yıldan daha önce
5. Yaşanan fiziksel istismarın sıklığı nedir? (Yaşamı boyunca olan süreçte)
() Bir kez () Birkaç kez (2-5) () Sık sık (6' dan fazla)
6. Çocuğun cinsel istismara (teşhircilik, voyerizm, fellasyo, sodomi, pedofili, pederasti ve ensest) maruz kalıp kalmadığı?
() Evet () Hayır (11.. Soruya geçiniz)
7. Çocuk cinsel istismara kim tarafından maruz kaldı?
() Aile üyesi (anne, baba, kardeş) Kim?.....
() Akraba (babaanne, dede, teyze, amca, dayı, kuzen vb.) Kim?.....
() Tanıdık (aile ve akraba olmayan; akran, komşu vb.) Kim?.....
() Yabancı bir kişi tarafından
8. Cinsel istismarın nerede yaşandığı?
() Evde () Ev dışında.....
9. Cinsel istismarın ne zaman yaşandığı?
() Geçen 1 yıl (12 ay) içinde () 1-3 yıl önce () 3 yıldan daha önce
10. Yaşanan cinsel istismarın sıklığı nedir? (Yaşamı boyunca olan süreçte)
() Bir kez () Birkaç kez (2-5) () Sık sık (6' dan fazla)

11. Çocuğun duygusal istismara (tehdit, korkutma, yalnız bırakma, aşağılama, hakaret, suça yöneltme, küçümseme, duygusal bakımdan ihtiyaçlarını karşılamama, maddi kısıtlamalar) maruz kalıp kalmadığı?
() Evet () Hayır (16. Soruya geçiniz)
12. Çocuk duygusal istismara kim tarafından maruz kaldı?
() Aile üyesi (anne, baba, kardeş) Kim?.....
() Akraba (babaanne, dede, teyze, amca, dayı, kuzen vb.) Kim?.....
() Tanıdık (aile ve akraba olmayan; akran, komşu vb.) Kim?.....
() Yabancı bir kişi tarafından
13. Duygusal istismarın nerede yaşandığı?
() Evde () Ev dışında.....
14. Duygusal istismarın ne zaman yaşandığı?
() Geçen 1 yıl (12 ay) içinde () 1-3 yıl önce () 3 yıldan daha önce
15. Yaşanan duygusal istismarın sıklığı nedir? (Yaşamı boyunca olan süreçte)
() Bir kez () Birkaç kez (2-5) () Sık sık (6' dan fazla)
16. Çocuğun ihmale (çocuğun beslenme, güvenlik, sağlık, duygusal ve eğitim vb. açısından ihtiyaçların karşılanmaması sonucu fiziksel, mental ve duygusal olarak olumsuz etkilenmesi) maruz kalıp kalmadığı?
() Evet () Hayır (21. Soruya geçiniz)
17. Çocuk ihmale kim tarafından maruz kaldı?
() Aile üyesi (anne, baba, kardeş) Kim?.....
() Akraba (teyze, amca, dayı, kuzen vb.) Kim?.....
() Tanıdık (aile ve akraba olmayan) Kim?.....
() Yabancı bir kişi tarafından
18. İhmalin nerede yaşandığı?
() Evde () Ev dışında
19. İhmalin ne zaman yaşandığı?
() Geçen 1 yıl (12 ay) içinde () 1-3 yıl önce () 3 yıldan daha önce
20. Yaşanan ihmalin sıklığı nedir? (Yaşamı boyunca olan süreçte)
() Bir kez () Birkaç kez (2-5) () Sık sık (6' dan fazla)
21. Çocuğun kuruluşa gelmeden önce yaşadığı ev içinde birbirine fiziksel olarak zarar veren yetişkinler olup olmadığı?
() Evet () Hayır
22. Çocuğun kuruluşa gelmeden önce yaşadığı ev içinde birbirine sürekli bağırarak ve birbiri ile tartışan yetişkinlerin olup olmadığı?
() Evet () Hayır
23. Çocuğun herhangi bir yakınına başkası tarafından son verilip verilmediği?
() Evet () Hayır

EK 3. Sosyal Beceri Envanteri (SOBE)

Sevgili Arkadaşlar,

Sosyal Beceri Envanteri (SOBE) 14 yaş ve üzerindeki bireylerin sosyal becerilerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Envanterde yer alan ifadeleri dikkatli bir şekilde okuyarak, beşli derecelendirme ölçeğinden sizin için en uygun olan/sizi en iyi ifade eden seçeneği işaretleyerek belirtiniz. Tüm soruları eksiksiz ve samimiyetle doldurmanızı rica eder, katkılarınız için teşekkür ederim.

Sevil Merve BAŞER
Çocuk Gelişimcisi
Gazi Üniversitesi
Y. Lisans Öğrencisi

- 1: Hiçbir zaman,
- 2: Nadiren,
- 3: Bazen/ara sıra,
- 4: Sık sık/çoğunlukla,
- 5: Her zaman

SOSYAL BECERİ ENVANTERİ (SOBE)	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen/ara sıra	Sık sık/ çoğunlukla	Her zaman
Tanışma becerileri					
Yeni bir ortama girdiğimde çevremdekileri sözle ya da mimikle selamlarım.					
Yeni katıldığım gruba kendimi tanıtırım.					
Tanıdığım birini gördüğümde selam veririm.					
Birbirini tanımayan iki kişiyi tanıştıırım.					
Bir ortamdan ayrılırken vedalaşmaya (Allahısmarladık vb.) özen gösteririm.					
Dinleme becerileri					
Başkaları konuştuğunda dikkatle dinlerim.					
Konuştuğum kişi ile göz teması kurmaya özen gösteririm.					
Sözlerimle ya da hareketlerimle (evet, hım, baş sallama vb.) konuşanı dinlediğimi belirtirim.					
Dinlerken karşımdakinin sözleri kadar beden hareketlerini de izlerim.					
Konuşmak için sıramın gelmesini beklerim.					
Konuşmanın bittiğini fark ettiğimde ayrılmak için harekete geçerim.					
Konuşma becerileri					
Bulunduğum ortamda konuşmayı başlatabilirim.					
Yumuşak bir ses tonu ile konuşurum.					
Başkalarının anlayabileceği bir hızda konuşurum.					

Karşımdaki kişinin yaşına uygun şekilde konuşmaya özen gösteririm.					
Konuşurken jest ve mimiklerimi kullanırım.					
Konuşulan konunun içeriğine göre konuşmayı sürdürürüm.					
Konuşurken, konuyu pekiştirmek için deyim ve atasözlerinden yararlanırım.					
Konuya/duruma uygun sorular sorarım.					
Sorulan sorulara uygun cevaplar vermeye özen gösteririm.					
Nezaket becerileri					
Gerekli durumlarda teşekkür ederim.					
Hata yaptığımda özür dilerim.					
Lütfen, rica ederim gibi nezaket kelimelerini kullanırım.					
İltifatı gerektiren durumlarda beğenimi karşımdakine söylerim.					
Bana yapılan iltifatları kibarca kabul ederim.					
Arkadaşlarımla konuşurken ismiyle hitap etmeye özen gösteririm.					
Birlikte çalıştığım arkadaşlarımla isimlerini öğrenmeye çalışırım.					
Gerektiğinde bir şeyler yapmak için izin isterim.					
Duygularımı yönetme becerileri					
Herhangi bir durum/olay karşısında hissettiğim duygularımı kolaylıkla tanımlarım.					
Duygularımı başkalarına sözlü ya da sözsüz şekilde ifade ederim.					
Bir işi başardığımda kendimi ödüllendiririm.					
Bir durumun/olayın başkalarının duyguları üzerindeki etkisini anlarım.					
Karşımdaki kişiyi önemseydiğimi, sözlerimle ya da davranışlarımla ifade ederim.					
Sevdiğim kişilere sevgimi belirten ifadeler kullanırım.					
Olumlu eleştirileri kabul ederim.					
Olumsuz eleştirileri anlayışla karşılarım.					
Başkalarının bana uygun gelmeyen isteklerini açık bir şekilde reddederim.					
Başarısız olduğum durumlarda sonucu kabul ederim.					
Hangi durumların/olayların beni öfkelenendirip kızdıracağını bilirim.					
Öfke ve kızgınlık hissettiğimde sakinleşmek için çözüm yolları bulurum.					
Karşımdaki kişi öfkelenip kızdığında sakin kalmaya çalışırım.					
Hangi durumların/olayların beni korkutacağını bilirim.					
Korkumu azaltmak için çözüm yolları bulurum.					
Olumsuz duygularım yoğun olduğunda, karar vermeden önce sakinleşmeyi beklerim.					
Haklı olduğum konuda hakkımı korur ve savunurum.					
İşbirliği becerileri					

Kolaylıkla arkadaş edinirim.					
Grup çalışmalarına isteyerek katılırım.					
Farklı özelliklere sahip bireylerle çalışmaktan memnun olurum.					
Arkadaşlarımla sosyal faaliyetler yürütmekten hoşlanırım.					
Arkadaşlarımı grup faaliyetlerine katılmaya teşvik ederim.					
Grup üyelerinin duygu ve düşüncelerini önemserim.					
Gruptaki sorumluluklarımı yerine getiririm.					
Olaylara farklı bakış açılarından bakarım.					
Bir sorun ile karşılaştığımda sorunun nedenlerini araştırırım.					
İhtiyacım olduğunda başkalarından yardım isterim.					
İhtiyacı olduğunu anladığım birine yardım istemesini beklemeden yardım teklif ederim.					
Çevremdekileri başkalarına yardım etmeye teşvik ederim.					
Elimdeki kaynakları amaca uygun şekilde etkili kullanırım.					
Sahip olduğum kaynakları arkadaşlarımla paylaşmaya özen gösteririm.					
Başladığım işi bitirmeye özen gösteririm.					

EK 4. Sosyal Beceri Envanteri (SOBE) İzin Formu

23.05.2019

İLGİLİ MAKAMA

Sevil Merve BAŞER, danışmanlığında yürüttüğü “İstismara Maruz Kalan Ergenlerin Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi” konulu tez çalışmasında tarafımızca geliştirilmiş olan Sosyal Beceri Envanteri (SOBE)’ni kullanmasına izin veriyorum.

Bilgilerinize sunarım.

Prof. Dr. Yasemin AYDOĞAN
G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi
Temel Eğitim ABD
Okul Öncesi Eğitimi BD

EK 5. ICAST-C İzin Maili

Kimden: "resources"
<resources@ispcan.org>
Kime: "SEVIL MERVE BASER"
<sevilmerve.baser@gazi.edu.tr>
Gönderilenler: 16 Nisan Salı 2019 0:26:10
Konu: RE: ISPCAN Child Abuse Screening
Tool-Child Version (ICAST-C) Permiission for
Master' s Thesis and Researches

Hello Sevil,

Thank you for your interest in ICAST. I have attached ICAST-C in Turkish and the Combined Manuals (available only in English). Please note that the Turkish version is from 2012. If you are interested in using the updated version from 2016 and translating it into Turkish, please let me know. We would welcome a newer version that we could share with other Turkish speakers.

Best of luck in your endeavors. If you can share a summary of your paper when it is complete, we would be interested in reading it.

Best regards,

Heather

Heather Hein
Global Training and Development Manager | International
Society for the Prevention of Child Abuse and Neglect
12200 E. Iliff Avenue Suite 103, Aurora, Colorado 80014,
USA
Tel: 1-720-449-6010 | Fax: 1-720-449-6012
[Join Us](#) | [Facebook](#) | [Twitter](#) | [Donate](#)

EK 6. ICAST-C İzin Dilekçesi

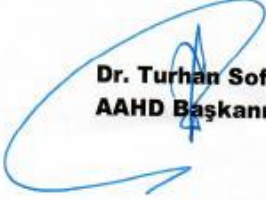

11 Mayıs 2019

İLGİLİ MAKAMA

Sevil Merve Başer, 2019 yılında kendi yürüteceği “İstismara Maruz Kalan Ergenlerin Sosyal Beceri Düzeyinin İncelenmesi” konulu tez araştırmasında Derneğimiz tarafından ISPCAN’dan BECAN Projesi kapsamında kullanılmak üzere izin alınarak Türkçe’ye kazandırılmış ICAST-CH anketini kullanabilir.

Saygılarımla.

Dr. Turhan Sofuoğlu
AAHD Başkanı

www.aahd.org.tr

Şair Eşref Bulvarı, Altay İş Merkezi, No:18 D:301, Konak İzmir
0 232 445 66 55

EK 7. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Araştırma Onayı

T.C.
AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı

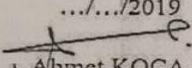
Sayı : 94952863-605.01-E. 14
Konu : Bilimsel Araştırma Talepleri

23.11. / 2019

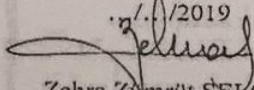
BAKANLIK MAKAMINA

Ekli çizelgede detaylı bilgileri bulunan ve ilgili Genel Müdürlükler tarafından uygun görülen bilimsel araştırma taleplerinin, ilgili Birim koordinesinde, gözetim ve denetiminde, günlük işleyişi aksatmadan, araştırmaya katılanların kişilik hakları ve güvenlikleri gözetilerek, ses-görüntü kaydı alınmaksızın, iş akışını aksatmayacak şekilde gönüllülük ve gizlilik esasları çerçevesinde, araştırma sonuçlarının herhangi bir yerde yayınlanmadan önce Bakanlığımızdan izin alınması ve araştırma bitiminde bir örneğinin Başkanlığımıza gönderilmesi koşulları ile gerçekleştirilmesi hususlarını;

Olurlarınıza arz ederim.

Uygun görüşle arz ederim.
.../.../2019

Ahmet KOCA
Bakan Yardımcısı

Yavuz YAMAN
Daire Başkanı

OLUR
.../.../2019

Zehra Zümrüt SELÇUK
Bakan

Eskişehir Yolu Sığırcı Mh. 2177, Sok. No: 10/ A Kat: 27 Posta Kodu: 06510 Çankaya/ Ankara

Bilgi için: S.ÇETİN
Sos. Çal.

(312)705 57 00
(312)705 57 22

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Başer, Sevil Merve
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 04/09/1986 - Konya
Medeni hali : Evli
Telefon : 0 (541) 501 82 84
e-mail : m_bas86@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek Lisans	Çocuk Gelişimi ve Eğitimi	Devam ediyor
Lisans	Hacettepe Üniversitesi, Çocuk Gelişimi	2010
Lise	Özel Diltaş Lisesi	2004

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2020-Halen	AÇSHB, Konya SHM	Çocuk Gelişimcisi
2012-2014	AÇSHB, Ankara ŞÖNİM	Çocuk Gelişimcisi
2011-2012	AÇSHB, Konya Çocuk Yuvası	Çocuk Gelişimcisi

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Aydoğan, Y. & Başer, S. M. (2020). İstismara maruz kalan ergenlerin sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi, *II. Uluslararası Ankara Bilimsel Araştırmalar Kongresi Bildirileri, IKSAD Yayınevi*, 926-936.

Budak, O. & Baş-Başer, S.M. (2012). *Investigation of The Relationship Between Childhood Traumatic Experiences and Assertiveness in University Student*. 19. ISPCAN Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Kongresi'nde sunulmuş poster sunumu, İstanbul.

Hobiler

Seyahat etmek, yüzmek, kitap okumak

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...